49՝ ՏԱՐԻ Թիւ 1292 Կ. ՊՈԼԻՍ ՇԱԲԱԹ 10/23 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1905 23 ՊԷՃԷՊ 1323 – 10 ԻԼՈՒԼ 1321

Journal Arménien
MANZOUMÉ-I-EFKIAR
Grand' Rue de la S-Porte,
CONSTANTINOPLE

ՏԻՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ Ֆ. ԳԱՅԱԷՐԵԱՆ
ՈՐՈՒ Կ'ՈՒՂՂՈՒԻ ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԳՐՈՒԹԻՒՆ
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
83, Գալաթիա Այի Ճամբէք, 38
Խմբագրութեան ուղղուած գրութիւններ եւ չէն տրուիր

Մանզումէի Էֆքեար

ՀԱՅԱԹԵՐԹ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ
ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

منظومهٔ افکار
ارمنیه یومی وسیاسی غزه‌سی
صاحبی امتیازی : اوهانس فرید
اداره‌خانه‌سی باب‌عالی جاده‌سنده نومرو ۳۸

ԳՆԱԾԱՆՈՒԹԻՒՆՔ

	Տարեկան	Վեցամեայ
Գոլոյ համար	80 ղ.	50 ղ.
Գաւառներու համար	108 »	60 »
Արտասահմանի համար	25 ֆր.	18 ֆր.

ՑԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ
Մէկ անգամի համար, տողը 5 ղրուշ
Մէկ անգամէ աւելի ծանուցմանց համար մանաւանդ պայմաններ

10 ՓԱՐԱ — ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ "ՄԱՆԶՈՒՄԷ„ ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ ԱՄԷՆ ՕՐ ԱՐՇԱԼՈՅՍԻՆ — 10 ՓԱՐԱ

ՄԵՐ ՈՒՂԵՒՈՐԱԿԱՆ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ

Այսօր Մանզումէի առաջին էջին մէջ կ'սկսինք հրատարակել մեր նոր Թերթօնը,

ՉՆԱՇԽԱՐՀԻԿ ԱԴԱՄԱՆԴՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԳՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

ՕԴԴՕԼԷՆԿՈՒԻ ՀԵՂԻՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Աւելորդ է դրուատիք հիւսել մեր այս նոր թերթօնին նկատմամբ, որ հրատանգիչ, հետաքրքրաշարժ ու մասցի ուղեւորութիւն մըն է, ծայրէ ի ծայր չափեան հանգոյցներով չղթայուած։

Թերթօններու ընտրութեան մասին Մանզումէի ձեռնասուիրումն ու ճաշակը մեզմէ աւելի ընթերցողներէն է որ կը գնահատուի, ուստի քաջայոյս ենք որ մեր այս նոր ուղեւորութիւնն ալ պիտի արժանանայ անոնց գնահատումին և իբր հաճելի ժամանց մը պիտի կարդան՝

ՉՆԱՇԽԱՐՀԻԿ ԱԴԱՄԱՆԴՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԳՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Այս ուղեւորութեան ամենամեծ առաւելութիւնը այն է որ չունի ոչ է բաց տեսարան մը իր մէջ և ամէնէն խստապահանջ չրջանակներու մէջ իսկ հաճոյքով պիտի կարդացուի Տիկիններու և Օրիորդներու կողմէ։

Իսկ,

ԱՇԽԱՐՀԻ ՇՐՋԱՆԸ

ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՓԱՐԱՁՈՎ

կը շարունակուի ըստ սովորութեան.

ԽԱՉՎԵՐԱՑ

Երկնային լուսաղարդ Խաչ համատեղութենէն, եթէ բարոյական կայ մը հեռադիտակով կարող ըլլար երկնագունդը դիտելու, Գողգոթայի խորհրդաւոր Խաչը՝ ամէնէն չատ անոր հրացումին առարկայ պիտի դառնար։ Խաչը Աստուծոյ սէրը հոչակող հսկայ դանդակ մըն է, որուն ձայնը երկնային գունդերէ կը լսուի։ Գողգոթայի Խաչին վրայ Աստուծոյ՝ մարդկութեան հանդէպ յայտնած անձնասիրի սէրը՝ երկնաբնակ լուսեղէններ այդ հեռաւոր վայրերէն իրենց հրեշտակային աչերով կը դիտեն։ Խաչը Աստուծոյ Դրախտին մէջ անկուած կենաց ծառն է, որուն տերեւները բուժիչ բալասանի մը պէս բուսնդակ մարդկութեան հոգեկան վէրքերը կը բուժեն։

Ս. Կոստանդինոսի երկինքի վրայ տեսած խաչին նկատմամբ՝ մարդիկ տարբեր համազումներ ունին։ Ոմանք զայն իրական բան մը կը նկատեն։ Ուրիշներ երեւակայութեան պտղանք մը կ'անուանեն։ Կարգ մը մարդիկ ալ՝ վերջէն առաջ եկած առասպել մըն է կ'ըսեն։ Մարդոց ըմբռնումը անոր վրայ ինչ որ ալ ըլլայ, մեծ ճշմարտութիւն մը կը նշանակէ ան։ Խաչը՝ քրիստոնէական կրօնի մէջ, ամէնէն էական ու նուիրական բանը կ'ակնարկէ։ Առանց նշանակութեան չէր, որ նախնի քրիստոնեայ իշխաններ Խաչին դրօշը (Labarum) իրենց հետը կը տանէին, և քրիստոնեաներ իրենց կուրծքերուն ու ուսերուն վրայ խաչեր կը կրէին։ Առանց պատճառի չէր, որ եկեղեցին բոլոր դարերու մէջ, Խաչը իր խորհրդանիշը ըրած է։ Այսօր, ինչպէս Ս. Կոստանդինոսի օրով, Քրիստոսի Խաչով է որ մենք հոգեւորապէս կը յաղթենք մեղքին։ Քրիստոնէական եկեղեցիներ՝ Խաչին վարդապետութեան կեդրոնական կարեւորութիւն մը կ'ընծայեն. և խաչը՝ Քրիստոսի միջոցով եղած քաւութեան մշտնջենական խորհրդանիշը կը նկատեն, ու մեծ պատուանքով զայն կը յարգեն։ Քրիստոնէութիւնը ամէնէն չատ խաչով է որ կը պարծենայ։

Հայ Ս. Եկեղեցին ալ՝ Խաչին փառաւորմանը համար զանազան տօներ հաստատած է։ Խաչվերացը՝ Խաչի տօներուն ամենէն կարեւորներէն մէկն է. և գլխաւորաբար երեք բան կը յիշատակէ։ Առաջին. կ'աւանդուի թէ՝ Յակոբ առաքեալ որ Երուսաղէմի առաջին եպիսկոպոսն էր, Քրիստոսի Խաչին նմանութիւնով քառաթեւ խաչ մը բարձրացնելով, առաջին անգամ աղօթքով հրապարակաւ պատուած է զայն։ Երկրորդ. Հեղինէ դշխոյին կողմէ 326 Քրիստոսի թուականին խաչին գիւտը կ'ակնարկէ։ Քրիստոսի մահէն քիչ մը վերջը՝ կռապաշտական հակառակութիւնը Գողգոթան ծածկած էր և հոն Վենիւս չաստուածին համար կռատուն մը շինուած էր։ Երբ Հեղինէ քրիստոնէութիւնը ընդունելէ վերջ՝ 80 տարեկան եղած ատենը՝ Քրիստոսի չարչարանաց վայրերը այցելելու համար Երուսաղէմ գնաց, աւանդութեան համեմատ, հրեայ մը Քրիստոսի խաչելութեան տեղը անոր ցուցուց։ Երբ այն տեղը փորուեցաւ երեք խաչեր եկան. և կ'աւանդուի թէ՝ Քրիստոսի բուն խաչը հրաշքով մը ճանչցուեցաւ։ Հեղինէն հոն եկեղեցի մը կանգնեցուց, և խաչափայտին մեծ մասը փառաւորապէս անոր մէջ դնուեցաւ։ Մնացորդը իր հետ տարաւ և անոր մէկ մասը Ս. Կոստանդինոս իր արձանին գլուխը ներմուծեց, իսկ միւս մասը Հռոմ խրկուեցաւ և եկեղեցիի մը մէջ պահուեցաւ։ Երրորդ. երբ կրակապաշտները՝ 614ին հոն Երուսաղէմը ընկճեցին. խաչափայտն ալ իրենց հետ տարին. բայց 14 տարի վերջը Հերակլիոս կայսրը խաչափայտը Երուսաղէմ ետ դարձուց և 628ին մեծ հանդիսաւորութեամբ Երուսաղէմի Տաճարին մէջ դարձեալ մացուց։ Վերոյիշեալ երեք դէպքերն ալ՝ տարբեր երեւոյթներու ներքեւ Խաչին փառաւորումը կամ վերացումը հոչակելու դիտաւորութիւնը ունին։

Տակիտոս կը պատմէ թէ առաջուց Հռովմայեցիներու մէջ սաթէ մատնի (Amber Ring) մը արժէքաւոր չէր. սակայն երբ կայսրը զայն կրել սկսաւ, մեծ արժէք մը ունեցաւ և անոնց մէջ սովորութիւն մը դարձաւ։ Նոյնպէս Խաչը ոչ անարգանքի ու չարչարանքի գործիք մըն էր, և անով մեռնիլը սոսկալի պատիժի ու վատահամբաւութեան նշան էր, Աստուածմարդուն զայն կրելէն վերջ՝ բոլոր հաւատացեալներու համար փառքի ու պատուոյ նշան մը դարձաւ։ Եկեղեցական հայրերէն Ոսկեբերան կ'ըսէ, «Տիեզերական ատելութեան գործիքը. հիմա տիեզերական սիրոյ առարկայ մը դարձաւ»։ Օգոստինոս ալ կը յայտարարէ թէ՝ Խաչը՝ բոլոր հաւատացեալներուն պէտք է յիշեցնէ իրենց կոչումը, որ է իրական խոնարհութիւնով ու հեզութիւնով՝ Քրիստոսի ու անոր փառքին հետեւիլ։ Խաչերուն վերջ խաչը գրեթէ բոլոր դարերու մէջ, ամէն եկեղեցիներու մէջ վեհապէտ կը տեսնուի։ Խաչը՝ Աւետարանի ու եկեղեցիին մէջ գերմարդկային վսեմութիւնով կը շողշողայ։ Թող եկեղեցականները ու աւետարանիչները Խաչվերացի առթիւ բարձրաձայն քարոզեն թէ խաչատակութեան նշան մը, Աստուածմարդուն խաչելութենէն վերջ՝ երկինքներու մէջ իսկ փառաւորուեցաւ։

Խաչը սակայն մը չէ, այլ Ամենակալ Աստուծոյ անհուն սիրոյն խորհրդանիշն է։ Աստուածմարդուն հոգեւոր փրկագործութեան խորհրդաւոր յուշարարն է ան։ Խաչին ստացած վսեմութիւնն՝ աչէն դարու մէջ գեղարուեստական ամէնէն չքնաղ նկարներով պատկերուած է։ Մատամ Պրանինկի «Խաչի վրայ սպասող հրեշտակաց գունդը», Լոնգֆէլոյի «Աստուածային ողբերգութիւն»ը, և Հուիթբրի «Խաչելութիւն»ը՝ խաչափայտին իսկական փառքը ցոլացնող գրական չնաշխարհիկ արտադրութիւններ են։ Խաչին միջոցով արտայայտուած փառքով՝ երկրագունդի բոլոր քրիստոնեայ ազգերն ալ, տիեզերքի բոլոր քրիստոնեայ անկիւններն ալ հետզհետէ հոգեւորապէս պիտի փայլին բարոյականութեան շաւղին մէջ։ Իսկական էակներ հոգեկան աչերով պէտք է տեսնեն Խաչին վրայ խաչեցեալը։ Ամէն տեսակ գովեստներ ու երախտագիտական զգացումներ՝ պէտք է բարձրանան առ Խաչեալն, որ մարդկութիւնը հոգեւորապէս փրկելու համար խաչափայտին վրայ մորթուելու իսկ խոնարհեցաւ։ Երանի թէ՝ չատեր Օձնեցիին ու Շնորհալիին պէս՝ խաչին արտայայտած խսկական օգին լիովին ըմբռնէին։

Ոմանք՝ Աստուածմարդը սոսկ իր արիութիւնն ու անկեղծութիւնը ցոյց տալու, իսկ ուրիշներ՝ վեհ օրինակ մը ընծայելու համար, խաչափայտին վրայ մեռաւ կ'ըսեն։ Իսկ իրական հաւատացեալները՝ այդ անմահ մահուան մէջ աստուածային զոհ մը, հիանալի փոխանորդութիւն մը ու հոգեւոր փրկութիւն մը կը տեսնեն։ Մեր հայրերն երանաւոր հայրերը՝ զնաչրած են այն կէտը, ուրկէ բոլոր հաւատացեալներ դէպի ոսկեղէն (ի Վերին Երուսաղէմ) քաղաքը ճամբայ կ'ելնեն։ Մուտքի զանգակները՝ Գողգոթայի եղանակը հնանալիօրէն հնչեցուցին։ Սփէրճեն ու Պիչերի պէս՝ հսկայ հանճարներ՝ փոխանորդական քաւութեան վարդապետութիւնը որոտաձայն աւետեցին։ Տօքթ. Քայլըր կ'ըսէ. «Եթէ երկրագունդի բոլոր ազգերէն բաղկացեալ ժողովի մը առջեւ միակ քարոզ մը խօսելու կարողութիւն ու արտօնութիւնը ունենայի, իմ ընտրանս պիտի ըլլայ, «Քրիստոս մեր մեղքերուն համար մեռաւ»։

Աստուծոյ բարկութեան որոտումները, որ Գողգոթայի վրայ մարդկութեան մեծ ներկայացուցիչին ուղղուած էին, խաչափայտին միջոցով հաւատացեալներու համար սատակիչ ըլլալէ դադրեցան։ Աստուածորդին՝ իր փրկարար բազուկները խաչափայտին վրայ դէպի արեւելք ու արեւմուտք ինքնայօժար տարածեց, արեւելքէն ու արեւմուտքէն իր ոլխարները ժողովելու համար քրիստոնեայ եկեղեցիին մէջ։ Խաչափայտը դէպի երկինք ուղղուած էր, ցոյց տալու համար թէ՝ հոգեւոր փրկագործութեան վախճանական յաղթութիւնը հոն պիտի ըլլայ։ Անոր տոքը ծառի մը պէս երկրի վրայ տնկուած էր, ուրկէ հոգեւորապէս փրկարար ճիւղեր կը տարածուին։ Ամենակալը Գողգոթայի պարտէզը՝ տիեզերական այգիի մը փոխակերպեց և հոն եdարhs orpp տնկեց, որուն հովանաւորութեան ներքեւ բոլոր վարակեալ մեղաւորներ անմահութեան զեփիւռով կը զովանան։ Ինչ խորհրդաւոր փոխակերպութիւն մըն է ան։ Այո՛, խաչին մառախլապատ երկինքին՝ ինչ չքնաղ առաւօտ մը, ինչ հիանալի արշալոյս մը, բարոյական ինչ անմահ յաղթանակ մը յայտնեց։

Խաչը՝ ապէնի ընտանեկան կեանքի բոլոր վիճակներուն ու պակասութիւններուն մէջ, աստուածային հանգստարան մըն է։ Դիշերուան ճամբորդներ երբեմն հանգչելու համար իրենց գլուխը գետինը՝ ծառի մը կոշտ կոճին վրայ կը դնեն, և վերջ՝ լուսաւորելու վրայ կը հիանան։ Նմանապէս քրիստոնեաներ՝ իրենց գլուխը խաչին վրայ դնելով թէ՝ կը հանգչին և թէ անկէ՝ ոսկեղէն քաղաքի (ի Վերին Երուսաղէմ) լուսաւորները կը դիտեն և յաւիտենական կեանքի ցոլքերով կը պճնազարդուին։ Խաչը՝ քանալի մըն է որ երկինքը կը բանայ։ Տէրունական աթոռ մըն է ան, որուն վրայ Աստուածմարդը բազմեցաւ։ Խաչը՝ քրիստոնէութեան փառքն ու պանկն է։ Խաչին վրայ տարածուած բազուկները, արիւնահոս կողերը, և աստուածային ափին մէջ հաստատուած գամերը՝ սքրտառուչ կերպով կը հոչակեն թէ՝ մեղքը ո՛րքան չար է, ո՛րպիսի փրկանք մը կը պահանջէ, մարդիկ երկինք երթալու համար ինչ ատիճան անկարող են, հոգին Աստուծոյ առջեւ ո՞րչափ արժէքաւոր է, և չնորհաց Հայրը իրեն վերադարձող անառակ որդիներու համար ո՞րպիսի փութով ներելու պատրաստ է։ Բոլոր քրիստոնեաներու համար, խաչը Յակոբ Նահապետի սանդուխին պէս բան մըն է, ուրկէ անմահ հոգիները յաւիտենական բարձունքները կը վերանան։

Աբրահամի խորթ զաւակները որ բուն Իսահակը զոհեցին, հին Երուսաղէմի ապերախտ բնակիչները որ Աստուածմարդը քաղքէն դուրս արտաքսեցին, թող ամօթահար իյնան խաչին անդիմադրելի զօրութեան առջեւ։ Գողգոթայի գառնուկը Քրիստոս՝ Յայտնութեան մէջ առիւծ է դարձեր։ Ան՝ անդունդին մթնչեւ խոր յատակը իջնելով, հոն՝ մեծ հակառակորդին՝ Սատանային գոռոզ գլուխը չանջնչեց։ Ան՝ Բէլզեբուղին կողմէ կառուցուած դժոխային ամրութիւնները քանդեց։ Թող ազիարհ ու մարդկութիւն հիանան Աստուածորդիին անհասկնալի անձնազոհողութեան ու անոր յաջորդող անմահ բարձրացմանը վրայ։ Թող Ադամի որդիներ ցընծան, քանզի Քրիստոսի մահուան շնորհիւ՝ Ամենակալը մեզ հետ հաշտուեցաւ. սատանան կողոպտուեցաւ և երկինքը բոլոր հաւատացեալներու համար բացուեցաւ։ Թող խաչին հակառակորդ քրիստոնեաները խաչատակուին, քանզի Էմմանուէլին հզօր փրկարար բազուկը՝ հեթանոս Հռովմը տապալեց։ Ցունական իմաստասէրները չսարեցուցց, և սկեպտիկներուն ճակատը պատռեց։ Հաւատացեալներ՝ հոգիի տեսական խաղաղութեան համար, խաչին պէտք է դիմեն։ Ան՝ անուանական քրիստոնեաներուն իրական բեկրուութիւն, և գրական անպտուղ խուզարկուներուն արտասովոր ոգեւորում կ'ընծայէ։ Խաչափայտին յուզումնալից տեսարանին առջեւ՝ անհաւատներու քարացած սիրտերը պէտք է փշրուին, մնապարծութիւնները պէտք է խորտակուին։

Ո՛վ սէր քարոզող քահանաներ ու վարդապետներ, ո՛վ զոհողութիւն հրաչակող քարոզիչներ ու Աւետարանիչներ, Խաչվերացի առթիւ՝ խաչին հոգեւոր դերը փառաւորապէս բարձրացուցէք։ Ամէնուն ազդուապէս հոչակեցէք թէ՝ քրիստոնէութեան հոգիները փրկելու մէջ ունեցած զօրութիւնը՝ իր աստուածային հիմնադիրին մահուամբ եղած պարգեւային մէջ կը կայանայ։ Թող կռապաշտներ կայծակներու գոռումներու, որոտումներուն և դժոխքի սոսկումներուն վրայ խօսին, սակայն դուք Եկեղեցիին կողմէ խաչին համար սահմանուած Նուիրական օրուան մէջ, մասնաւոր եռանդով մը, խաչին իսկական ոգին ու անձառելի փառքին վերայ հեղ մըն ալ քարոզեցէք։ Լուսաւորիչի պէս անձնասորութիւններ, որոնց ճակտին վրայ մեծութեան դրօշմը կնքուած էր, Խաչին հսկայ պատգամաւորներն էին։ Անոնք՝ խաչին իսկական զօրութիւնը՝ իրենց խանդավառ կեանքովը յուէրժացուցին։

Երանի թէ անկեալ մարդկութեան հոգեւոր ճարտարապետ՝ Խաչվերացի առթիւ մեր համայնքին չատերը վերանորոգէ հոգեւորապէս։

ՓԱՌՆԱԿ ԻՄԿԻՆՏԻՐԵԱՆ

ԵՐՐՈՐԴ ԵՐԷՍԷՆ
ԿԱՐԴԱԼ
ՄԻՄՈՍԻՆ ՕՐԱԳԻՐԸ

ԾԻԼ ՄԸ ՌԵՀԱՆ

ԽԱՉՎԵՐԱՑԻ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԳՐԵՑ՝ ՓԱՏԴՈՒԻ

Մէկ փողոց կը նստէինք Իսկիւտարի մեծ հրդեհէն առաջ՝ որ ամբողջ Վանքին էզին սրբեց սկրդեց։ Մեր դիմացօքը կ'իյնար անոնց տունը, քառուղիին բերանը, հին օրէնք ճարտարապետութեամբ, լայն լայն պատգամներով՝ որոնք չոքած էին տակի շեղաղիր գերանները վրայ, Չատուկ կնիկներու կղանները պէս։ Տունին երեսի երրեմնի ներկը տեղ տեղ էրած աղիւսի կը զարէր, տեղ տեղ ալ կապարի, տիզմի, ժանգոտ թիթեղի, վերջապէս ամբողջութեամբը ցուցադրելով լքուածի տխուր երեւոյթ մը։ Ցամրկի ծառ մը դրանը չէմքին քովէն մեծցեր, երկնցեր՝ ինչուան երկրորդ յարկին լուսամուտներուն թիւեր էր նետած, անոր կանանչ կակաչ տերեւիկները ու մինչեւ ներմակ ծաղիկները կը թուէին սրբագրել չէնքին տխրամած կերպարանքը։

*Տղայ ըլլալ ու փղոցը բուսած ծառ մը հանգիստ ձգէլ, ասիկա չի կար մեր թաղի լակոտներուն քով։ Անառը մեր թաղի լակոտներուն։ Ինչպէս ամէն ինչ, ինչպէս ամէն ինչ, ինչպէս ամէն ինչ,

պատուհանին յիցակներէն վեր չուլլուող չուլլուոցի, որ մէկը յաամիկի փունջեր փետտելէն, որ մէկն ալ հասարկէկ բարունակներ կոտրտելէն: Կողոպուտի այդ փորձերը ցնցումներ կ'առթէին ծառին, ծառն ալ իր կարգին՝ տանը կուշտերուն, քիւերուն ու ապակիներուն իմաց կուտար: Նայիս վարագոյրին է մէկզի կ'առնուէր, փոշեպատ պատուհանը իր ծղնիներուն վրայ կը ճռռընչէր և աղջիկ մը վար կը կախէր գլուխը, մէկ երկու չիս փակցնելու համար փողոցի այդ սառահակներուն: Բայց տղաքը կը խնդային այդ անվընաս սաստերուն հանդէպ, ու իրենց դիմացինը ճաթեցնելու դիտաւմով կ'ապաղարձէին փորձն ի փորձ:

—Հայրիկիս ճիկառնիկ պիտի չինեմ:

—Մաօր տեղէն չի հանեցինք եա, վրցուցածնիս նտհա՛ քանի մը ծաղիկ:

Երկու քոյր, մէյ մըն ալ մայրիկ մը. աս էր աս խոշոր տունին ամբողջ բընակչութիւնը: Մայրերնին ուժասնը անցուկ, կորաքամակ, ցնցած բան մը՝ սեռնակին անկիւնը առտուընէ մինչև իրիկուն գուլպայ հիւսելու մը եռեւէ, իսկ քուրուըպիքը իրենց մանկամարդ տարիքը տունին չորս պատերուն մէջ խամրեցուցած վայդ մը աղջիկներ, ազգականէ, բարեկամէ զուրկ, կը չարունակէին ապրիլ այդ մենոլորտին մէջ՝ ուր արու կատու մը իսկ գոյութիւն չունէր: Ինտո՞ր կ'ապրուէին ապա ուրեմն, չահու ազբիւրնին ո՞ւսկից էր: «Լուսահոգի հայրերնին կուտ կը բանէր, կո՛ւտ, է՛փ աղէկ իրենց ձգած ըլլալու է,» մեկնութիւն կուտար դուռ-դրացի, մինչ անոնք ամէն տեսակ ասույլներու մասին ականջնին գոց՝ իրենց միօրինակ լռին ու տափակ կեանքը կը հոլովէին:

Մերինին պէս չենչող, բազմամարդ թաղի մը համար հակասութեան պէս բան մըն էր սա ընտանիքը: Դուռներնին չուլող՝ մէյ մը Օհաննէս աղբարը ունէին, մէյ մըն ալ Սիմեոնը. առաջինը հացագործն էր, իսկ վերջինը յոյն նպարավաճառը: Մ՛ի՛ ինչ էր ըսեր իրենց որ աս ատրճան քէն միայն բովանդակ թաղին ու բովանդակ մարդկութեան հանդէպ: Դրկիցներու այս զարմանքին մէջ էր որ առտու մըն ալ տեմնուեցաւ ուրիշ մէկու մը կանգնումը իրենց դուռին առաջքը: «Ժամկոչ աղբարն է» ձայնեցին դրացիներ, երբ մենք պատուհան վազելու հետաքրքրութիւննիս դեռ չի յագեցուցած՝ կարծեցինք տեսնել ճաղ մը պատին կոթնած, և ծրար մը ժամկոչին թեւէն աւսընդանութ:

—Լուս եղաւ, կը կցէին քովի տունէն, ձատրն ծողեր է:

Մեռնողը սակայն չէ թէ ջատուկ մայրն էր, հապա երկու քոյրերէն կրտսերը: Դրացուհիներ չի կրցան «լուս եղաւ»ը առօր համար ալ կրկնել, և թաղեցին ասվորական տրամութիւն մը— որ քանի մը ժամուան կեանք կ'ունենայ,—բոլորին սիրտը համակեց ատ առտու: Ըսկը աւելորդ, անշուշտ յուղարկաւորութիւն մը երկու տէրտէրով, քանի մը անգործ ծերունիներ եռեւէն, բայց ... գլխատունէն փաթած տղոց հետ որոնք մինչև գերեզմաննոց երկննալը զբօսական պտոյտ մը կը դառնին: Ո՞րբ հիւընդցեր էր խեղճը և ինչէ՞ն մեռեր, որմէ՞ն իմանայինք:

Երեք լոյսերէն մէկուն մարելովը տունը աւելի քան երբեք մթամած մնաց: Մայրերնին սանկ պզտիկ քայլ մըն ալ առաւ դէպ ի մահ՝ որ ապահովապէս դեռ պիտի ուշանար, և անդրանիկ աղջիկը զգաց անհղ փլուզում մը որ կուգար սիրտին ամայութիւնը աւերակի վերածել: Գաղենի այդ նահրական բնակարանը իր աչքին վերապի մը տեսքը կ'առնէր հիմայ՝ և վերնայարկի սրահներն ու սենեակները բոլորովին լքած՝ սգաւոր աղջիկը կ'ապրէր առանձնանալ գետնայարկը, սառերու, զով խուցի մը մէջ:

Պատուհանները փակ չէին գոնէ հիմայ, ոչ ալ վարագոյրները: Կարդալը լալուն չափ մխիթարական կը գտնէր ան, և կարկահին վրայ, մկրատին ու փաթթոցին քով կ'ապասէր կաչեպատ հատորը՝ բուրդէ եբիզով մը մէջտեղէն բաց:

Ա՛խ, մի՛ հակառակիք, քրոջ սէրը սէրերուն ամէնէն խորունկը և ամէնէն ընդարձակն է: Ապրիլ մէ՛կ երդիքի տակ, մանկութեան և մանկամարդութեան լայն շրջան մը բոլորել քով քովի, կռուեց կռուեցի, մանկութեան օրերուն՝ սպագայի չքեղ հեռատեսիլներ դծել իրարու, իսկ մանկամարդութեան օրերուն՝ տաղանիլ կուսական յոյսերու և յոյզերու փոխարկալի օրրանով մը. անցունել անտխական այդ տարիքն ալ, այլ եւս յոգնիլ՝ ցորեկը հայլիին ու գիշերը մնարին պատմելէ ինչ բան որ կ'զգայ ու ինչ բան որ կ'ըղձայ աղջկան հոգին, մինչեւ վերջը, մազերուն մէջ մինչեւ ճերմակ ինկած օրը հմաւկ, խաթունիկ մնալ տունին ամայի խորշերուն մէջ և ըլլա՛լ իրարու համար քո՛յր, քրոջմէ՛ աւելի բան մը, մա՛յր, մօրմէ՛ աւելի բան մը. յետոյ, մէկէն ի մէկ, բախտին անհա՛մ մէկ կատակովը առյաւէտ կորսնցունել իրեն խորհրդակիցը, կենակից անուշիկ մանուրը, քուրիկը, դէմ յանդիման գալու համար կեանքէն զզուած մայրիկի մը որ ակնակապիճներու խորը ո՛չ արցունք ունի սիրելիներու վրայ թափելիք, ոչ ալ քանի մը վանկ՝ սփոփանքի համար թոթովելիք:

Եկեղեցին միակ ապաւէնը եղաւ հէգ սգաւոր աղջկան, հոդ կը փութար յաճախել հիմա չարաթը քանի մը հեղ լիրարու վրայ, գլխէն մինչեւ ռունգը սեւերու մէջ պարուրուած, աղօթագիրքը ձեռքէն անպակաս, պատկերներէն, մեղեդիներէն, կերոններու լոյսերէն ու խունկերէն հայցելով ամոքումը իր դառնացած հոգիին: Արծարծանք մը ջերմեռանդ զգացման՝ որ այսչափ կ'ըլլայ: Իր տիրանուէր ձրգտումներէն տարուած՝ օր մըն ալ ժամուն ընծայ կը բերէր սիրոյ ծածկոց մը: Աչք հազար պէտք էր դիտելու համար ոսկի զանակներու այն փալփըլուն դրուագումը որ աղամող կը սողոսկէր կապոյտ մետաքսին երեսէն, ապրիշում զարդասեղներով ագերուած: Քարոզիչը յիշատակութիւնը ըրած էր այդ ընծայաբերութեան, «բարեպաշտ օրիորդի մը կողմէ» կարուկ բացատրութեամբը, տուողին փափաքին համեմատ:

—Մարապետ պիտի ըլլայ, կ'ըսէին մէկ քանիներ, ծաղրածու մախացող ժպիտով մը, ամէն անգամ որ ան անցնէր փողոցէն գլուխը կախ, սեւ, պարզուկ, շրջազգեստին մէջ համեստունակ, ոչ ոքի բարեւ տալով, գետինէն զատ ոչ մէկ տեղ յառելով նայուածքը:

Իր կրօնքին ու ասելին համար տածած սիրոյն միացուց նաեւ պարտէզի սէր մըն ալ որ գինքը նորէն դէպի կրօնք, դէպի հաւատք կ'առաջնորդէր, պզտիկ ածուներ պատրաստեց պարտէզին մէջ, թաղարներ չարեց չորս դին, իրիկուններ անձամբ կ'ոռոգէր զանոնք ձեռքի ցնցուղով մը, և ան տարին պէտք եղածը ամբողջովին ինք հայթայթեց Աւագ Հինգշաբթիի ծաղկաւէտ խորանը սազելու համար: Սըմբուլներ, ոսկի նարգէսներ, հրավառ կակաչներ —իր ձեռնասուն ածուներուն ու թաղարներուն ամբողջ պաշարը,— փրցուեցան և դալին փունջ փունջ հանգչիլ զարնանային արփաւէտ այդ ցորեկը՝ Ս. Սեղանին ծաղկանօթներուն մէջ: Պատարագին, երբ խորանը բուրումնայորդ կը շողշողար, ծնծղաներ երբ իրենց արծաթի ծիծաղը կը ձայնէին ու դպիրներու մեղեդին կը դանդաղէր ալեծուփ կամար վէտվէտող խունկի պարոյրներուն հետ, անդին, սգաւոր աղջիկը վերնատան մէկ խորշը արձանած՝ իր էութենէն ներս կ'զգար հոսիլը եմերային երանութեան մը:

Խաչվերացի չարթուն՝ սուգի սաաջին տարին կը լրանար. այս տարելիցը կը թուէր մորմոքել գինքը ու իր վէրքը նորոգել, վասն զի նոյն չարթուն, քանի մը իրիկուն քառասուրէն անցնելնուս՝ հանդիպեցանք իրեն որ կը հեկեկար պատուհանին առաջքը, բառնցքը ծնօտին:

Իրիկուն մըն ալ փողոցը մէկ քանի ընկեր դեգերած ատեննիս՝ թիթեղի աղմուկ մը լսեցինք ու կանգ առինք. մենէ տարեցը մօտ գնաց եւ տախտակորմին ծերպէն սկսաւ դէպ ի ներս դիտել:

—Մարապետը հոն է տղաք, ջուր կուտայ կոր ծաղիկներուն, լեցուն փէսլիյէն կայ գետինը, յարեց ընկերնիս ու նորէն տախտակորմին ծակեցաւ: Ցետոյ,

—Մեզի քիչ մը փէսլիյէն կուտա՞ք. հարցուց աղջկան՝ շուրթը տախտակէ ճեղքին փակցուցած:

—Իմինս չէ, ձայնեց աղջիկը ներսէն, ժամուն համար է, վաղ իրիկուան սպասեցէք, ժամ երթալնուդ շատ շատ կրնաք առնել:

Նախ զարմացանք պատասխան տալուն. անչափ տարի էր՝ բերնէն խօսք մը առջի անգամ էր լսելնիս: Ցետոյ անդրադարձանք իր պատասխանին եւ դիւրին եկաւ մեզ հասկնալ թէ ինչ ըսել կ'ուզէր «ժամուն համար է» պարբերութեամբ: Սմբուլի և ոսկենարգէսի ածուները, թաղարները ամբողջ պարպուեր էին, տեղը ռեհան տնկուելու համար: Վաղը, Խաչվերաց, բոլորը մէկ պիտի փրցուէին նորէն՝ եկեղեցի տարուելու, խաչհանգիստով օրհնուելու համար: Ցեսածնիս, լսածնիս գացինք պատմել մեր տուներնուն՝ որոնցմէ պառաւ կին մը հիացմամբ ունկնդրելով մեր խօսածը, կ'աւելցնէր իր կողմէն:

—Երնէկ հոգուն, վարձքը Աստուծմէ թող առնէ:

Ետքէն կ'իմանայինք թէ ինչ հրաշագործ դեր կը կատարէ եղեր օրհնուած ռեհանը կրօնական բժշկութեան մէջ: Խօթէ՛ ծիլ մը ռեհան, երբոր գլխու ցուկալի ցաւէ կը տառապիս, ցաւը իսկոյն մեղմացած կ'ըլլայ:

Կիրակի իրիկուան, Խաչվերացի արարողութիւններէն դարձին, երբ մութը հետզհետէ կ'առնէր գետինը, պատահեցաւ որ հենկէ անցնիմ նորէն, աս հեղու մինակս: «Մարապետ»ին սևառատ մազերուն մէջ՝ որ թուլակի դիզուած էին գլխուն վրայ, ռեհանի խոշոր ծիլ մը կը փնջուէր, սանկ քովօք, ձախ քունքին վերեւ: Դրացի երկու աղջիկներ նոյն պահուն զուգադիպօրէն նշմարեցին զինքը և խնդրոյն առանց խօսք թափանցելու՝ սկսան քամահրել բարեպաշտուհին:

—Ջի խաչած է, կը վայլէ՞ իր մարապետի անունին, փատցած տարիքի՛ն ալ չի նայիր՝ բակլա նետող գնչուի մը պէս կայներ փէսլիէն է խոթեր մազերուն:

Սգաւորը լսեց սանոնք, այս հայհոյութիւնները՝ իր բարեպաշտութեանը երեսին նետուած, ու ջղաձիգ շարժումով մը պատուհանը վրայ ընելով քաշուեցաւ անկիւն՝ ռեհանին ծիլը դէմքին բռնելու և արցունքներով թրջելու համար զայն:

ԹԼՅԴԻԿ

ԱՐՏԱՔԻՆ

ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ

ԱՆՏԻՊ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ ՖՐԱՆՍԱ ԺԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ Մ. ՎԻԹԹԷԻ ՀԵՏ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՏԵՍԱՐԱՆՆԵՐ

Մաթէն Բորթմութի թղթակից Մ. Ժիւլ Հաւրման, որ այնքան հռչակ հանած էր դաշնագրին պատճէնը ձեռք ձգելու իր յաջողութեանը առթիւ Մ. Վիթթէի հետ Քայզէր Վիլհելմ չոգենաւով մեկնած էր Ամերիկայէ Բարիզ գալու համար: Այդ թղթակիցն է որ իր ծովային ճամբորդութեան միջոցին քանիցս տեսակցելով ռուս լիազօրին հետ կարեւոր յայտարարութիւններ քաղած է, զորս կը թարգմանենք ամբողջութեամբ իբր չահեկան վաւերագիր մը, մեծ Հաշտութեան:

Մեր ճամբորդութիւնը իր վերջին կը հասնի: Ուղեւորութեան միջոցին, Մ. Վիթթէի հետ յաճախ տեսնուեցայ, և հիմա կը պարտիմ ձեզ տեղեկատըւութիւն ընել: Ասոր մէջ՝ սա լիազօր պատուիրակին խօսքերը պիտի յայտնեն թէ ի՛նչ անուրանալի դժուարութիւններու բաղխեցաւ Բորթմութի հաշտութեան ժողովը և ի՛նչ անակնկալ եղաւ պատերազմին ելքը:

Օր մը, երբ Նիւ Եօրքէն կը մեկնէինք, և չոգենաւին մէջ Մ. Վիթթէի հետ կը պտտէի, պատերազմին ելքին վրայ խօսք բացուեցաւ: Մ. Վիթթէ ըսաւ.

—Ո՛հ, ժողովին սկզբնաւորութիւնները որքան անտանելի եղան: Քոմուրա, ինչպէս կատարեալ յաղթական մը կը կարծեր, և իբր այն ամէն ինչ կ'ուզէր որ իր խօսքը ըլլայ: Կատարեալ համբերատարութիւն և պաղարիւնութիւն պէտք էր: Եւ արդէն միմիայն ճաբոնական պայմանները չէին որ վրաս կը ծանէին, այլ այն յօդուածները որոնց վրայ կը պնդէին Ճաբոնցիք: Բայց, որքան որ բանակցութիւնները կը մօտենային լրանալու, այնքան իմ կողմս կ'ուժովնար, և իսկոյն ամբողջովին վրէժս առի: Ես էի որ կրցայ Պ. Քոմուրային ըսել. «Ձեր կամքին ենթարկուեցայ սկիզբները, բայց հիմա դուք էք որ պիտի ենթարկուիք իմինիս»: Թէ ի՛նչ եղաւ իմ դիւանագիտութիւնս, աւելցուց Մ. Վիթթէ, պիտի ըսեմ հիմա:

Ու հետեւեալը պատմեց.

—Օգոստոս 11ին էր: Նաւային պաշտօնարանը հաւաքուած էինք, ի Բորթըմութ: Բաւական կարեւոր նիստ մըն էր զոր գումարած էինք: Ես գացած էի հասկնալու համար թէ ի՛նչ էին ճաբոնական պայմանները: Քոմուրա, ճիչդ իմ դէմս նստած, սեղանին վրայէն ինծի տուաւ նշանաւոր վաւերաթուղթերը, այսինքն ճաբոնական պահանջումները: Առանց փութալու առի զայն: Նայուածք մը նետեցի վըրան և անմիջապէս անտարբեր ձեւով մը քովս ձգեցի զայն, ինչպէս պարապ թուղթ մը գետին կը ձգեն, և բոլորովին խնդրէն դուրս նիւթերու վրայ սկսայ խօսիլ: Քոմուրա, զարմացած և զարհուրած, երեսս նայեցաւ: Իմ ընթացքս աւելի կատղեցուց զինքը: Մէկէ աւելի անգամներ, փորձեց թէեւ մեր խօսակցութիւնը իր խնդրոյն շուրջ դարձնել, բայց չյաջողեցաւ: Անանկ դէմք մը չինեցի որ իբրեւ թէ ըսածները չեմ հասկնար: Ճաշի ժամը հասաւ: Ոտքի ելայ, սեղանին վրայ մոռնալով նշանաւոր պահանջումներուն վաւերաթուղթը, և երեսս թթուեցնելով տեղի ունեցած խօսակցութիւններուն պատճառաւ: Անմիջապէս ճաշասրահ մտայ: Քարտուղար մը ձեռք առաւ պայմանագիրը և դէպի ինծի գալով, յուզուած ձայնով մը ըսաւ.

— Ձեր Վսեմութիւնը հոս կը մոռնայ սանոնք:

— Օ՛, իրաւ մոռցեր եմ, պատասխանեցի անտարբեր ձեւով մը, ու ըրտէնկօճիս եռեւի գրպանը խօթեցի թուղթերը, անկարեւոր բանի մը պէս: Ու կը նշմարէի թէ Ճաբոնցիք կ'այլայլէին ու կը զարմանային: Միատեղ ճաշեցինք: Եւ ամբողջ ճաշին միջոցին, նոյն անտարբերութիւնը կը պահէի, առանց սրզտիկ ակնարկութիւն մը ընելու ծեծուած խնդրոյն վրայ: Երբ Ճաբոնցիք, իրենց յարկարաժիններ վերադարձան, պահ մը առանձին թողելով զիս, գրպանէս հանեցի վաւերաթուղթը ու կարդացի: Կրնամ ըսել թէ նոյն իսկ գոց ալ ըրի զայն:

Ամբողջ բանակցութիւնները ժողովասրահին մէջ չէր որ տեղի կ'ունենային: Այսպէս, Մ. Վիթթէ շատ անգամ տեսակցութիւններ ունեցաւ Պ. Քոմուրայի հետ:

— Բոլոր այս տեսակցութիւնները, կ'ըսէր ռուս պատուիրակը, պատերազմական տուգանքի շուրջ կը դառնային: Պառօն, ըսի օր մը Քոմուրայի, ենթադրենք որ Ռուսիա ամբողջ Սաղալինը թողու, այն ատեն եա պիտի կենա՞ք տուգանք պահանջելէ: «Երբե՛ք» պատասխանեց յստակ չեշտով մը: Քանի մը օր վերջը, Ճաբոնցիք ժպտադին, առաջարկեցին Սաղալինի կէսը մեզի ծախել Ճաբոնի պատերազմական ծախքերուն համապատասխանող գումարի մը փոխարէն: Երբ օրեր անցան, Քոմուրայի հետ նորէն տեսնուեցայ, ու ըսի: — Միշտ կ'ուզէք որ Սաղալինի կէսը մեզի ծախէք, ա՛յնպէս չէ՞: Բայց անշուշտ կ'ընդունիք սա պարագան թէ ձեր առաջարկները միշտ պատրաստ եմ և իրաւունք ունիմ մերժելու: Շնորհակալ եմ, չեմ ուզեր գնել. կը յուսա՞ք թէ իմ մերժումս բաւարար առիթ մը կ'ըլլայ սուխպելու Ճաբոնը որ պատերազմը շարունակէ:» Այս խօսքին վըրայ առանց վարանելու, ճաբոնցի պատուիրակը, յստակ «այո՛» մը պատասխանեց, ինչ որ ինծի համար թանկագին յայտարարութիւն մըն էր:

Տուգանքի խնդրոյն վրայ էր որ երկու պատուիրակները առանձին առանձին տեսակցեցան:

—Միշտ անոր շուրջ էր որ կը տեսնուէինք, ըսաւ Մ. Վիթթէ: Արդէն Բորթմութի հաշտութեան ժողովին ենթարկուած հօթը բրօթօքօլներէն երկուքը բոլորովին տուգանքի խնդրոյն կը վերաբերէին: Սկիզբները Մր. Ռուզվէլթ խորհուրդ տուաւ ինծի ընդունիլ Ճաբոնցիներուն առաջարկութիւնները ի մասին Սաղալինի թողման: Ցետոյ, չափաւորեց իր տեսակէտը և հասկցաւ որ իրաւունք ունիմ: Իրիկուն մը, ժողովասրահէն մեկնած էինք, այլ եւս կը վիճէինք մօտը: Ամէն ինչ վերջացած կը նկատուէր, որովհետեւ կատարելապէս անհամաձայն կը գտնուէինք տասներկու պայմաններէն չորսին վրայ: Գիշերը, արտաքին գործոց նախարարի քարտուղարը Մր. Բիրս, եկաւ իմ պանդոկս նախագահին մէկ մտերմական գիրը բերաւ, որով Մր. Ռուզվէլթ կը խնդրէր ինծմէ ընդունիլ ծախքերուն վճարումը: Պատասխանեցի թէ անկարելի էր: Քանի մը օր ետքը, Մր. Ռուզվէլթ Օյսթըրպէյ կանչեց Պ. Ռօզէնը և առաջարկեց որ Սաղալինի կէսը գնուի, Ճաբոնցիներուն պահանջումները գոհացնելու բաւարար գումարով մը: Այն ատեն ալ մերժուեցաւ: Անկէ քանի մը օր ետք, երրորդ փորձ մը եղաւ: Մր. Ռուզվէլթ ուրիշ գիր մը ղրկած էր ինծի որով խորհուրդ կուտար ինծի ընդունիլ Սաղալինը գնելու սկզբունքը, իբրաւարար յանձնաժողովի մը որոշած գինով: Այս երրորդ խղրանքին պատասխանեցի թէ սուսպէս գիտէի որ Ճաբոնցիք որոշած էին չարունակել պատերազմը քան թէ զիջած ընել տուգանքի խնդրոյն վրայ, ու սապէս գրեցի. «Ամբողջ մարդկութիւնը պիտի գիտնայ թէ ասկէ ետք Մանչուրիոյ մէջ թափուելիք արիւնը պիտի հոսի, որովհետեւ Ճաբոնցիք դա՛մ կ'ուզեն»: Այս պատասխանէս ետքն էր որ Մր. Ռուզվէլթ, զգալով որ ամէն բան կորսուած էր, ուղղակի Զարին դիմեց որ հաւանեցաւ Սաղալինին կէսը թողելու: Զուգեցի այս խնդրին վրայ համաձայնութեան մտնել և պայմանագըրին մէջ ալ սապէս ըսուած է. «Վեհապետին հրահանգներուն վրայ արտօնուած եմ Սաղալինէ բաժնելուն հաւանիլ»:

Մ. Վիթթէի հետ տեսակցութիւններէս մէկուն միջոցին էր որ խօսքը բացի չահեկան խնդրոյ մը, որուն վրայ կ'ուզէի տեղեկութիւն ունենալ, այսինքն այն թատերակա հարուածին վրայ որ բանակցութիւնները վերջացուց: Անհաւասիկ Մ. Վիթթէի բացատրութիւնը.

— Պատմեցի ձեզի էէ սկիզբները ի՛նչ եղած էր իմ ռազմագիտութիւնս: Մէկ նպատակ միայն ունէի, այն է՝ Ճաբոնցիները անել ճամբու մը մէջ փակել ուրկէ իմ բաց թողած դուռնէս միայն պիտի կրնային դուրս ելլել: Ես թերեւս անոնցմէ աւել կը բաղձայի հաշտութեան, բայց ամենեւին չէի ուզեր վճարել անոնց պահանջած տուգանքը զոր անըմանելոր կը նկատէի. Ամերիկա ժամանելէս քիչ ետքը դիտած էի այն փոփոխութիւնը որ տեղի ունեցած էր ամերիկեան հանրային կարծիքին մէջ ի նպաստ մեզի: Անմիջապէս ուզեցի օգուտ քաղել ասկէ՝ առաջադրած նպատակիս հասնելու համար: Կարծիքներու այս շարժումը չեչտելու համար, որոչեցի չուտով տեղի տալ Ճաբոնի այն բոլոր պահանջումներուն վրայ որոնք արդարացի կը թուէին ինծի, զոր օրինակ Քորէան, Բորթ Արթուրը, Լիաօթունկը. զորս զէնքի ուժով ձեռք ձգած էին, պահելու խնդիրը եւայլն: Ջէնք սառած ատեն, Ճաբոնցիք սա կարեւոր յայտարարութիւնը ըրած էին որ ո՛չ դրամ և ոչ ալ հող ձեռք պիտի անցընէին այս պատերազմին առթիւ: Այս խոստովանութիւնը մէջտեղ դրի և ամերիկեան մամուլը խօսեցաւ այս խնդրոյն վրայ, իբրեւ մեծ կարեւորութիւն ունեցող խնդիր մը: Սակայն Պ. Քոմուրա կը պնդէր երեք միլիառին վրայ և բովանդակ Ճաբոն իրեն հետ կը պահանջէր տուգանքը: Երբ «ո՛չ» պատասխանեցի, նախ զարմանք յայտնուեցաւ: Սակայն քիչ քիչ ամերիկեան մամուլը համամիտ եղաւ ինծի և յաջողեցայ նպատակիս մէջ, այսինքն խնդիրը սահմանափակել տուգանքին շուրջ: Այն ատեն կոչում ըրի մարդասիրութեան սկզբունքներու եւ Ճաբոնին վրայ ձգեցի միմիայն դրամի խնդրոյ համար տակաւին արիւն թափելու պատասխանատուութիւնը: Արդէն ճիչդ այս անել ճամբուն մէջ փակել կ'ուզէի մեր հակառակորդները: Իսկոյն ամերիկեան մամուլը համամիտ եղաւ այս տեսակէտին և դառնօրէն յանդիմանեց զՃաբոն իր ոչ-անշահախնդիր ընթացքին համար: Մր. Ռուզվէլթ յուզուեցաւ և կոչում ըրաւ Պառօն Քանէքոյի: Պառօնը Ամերիկայի մէջ ո և է պաշտօնական դիրք մը չունէր, բայց իրականութեան մէջ այնպէս չեղաւ: Նախագահը ամէն բան յայտնեց Ճաբոնցի դիւանագէտին և իմացուց անոր որ իր երկիրը այլ եւս բան մը սպասելու չէր Ամերիկայէն եթէ յամառէր պատերազմը շարունակել միմիայն դըրամի խնդրոյն համար: Պառօն Քանէքօ անմիջապէս հեռագրեց Ճաբոնի կառավարութեան որ միտքը փոխեց: Ճիշդ ժամանակն էր: Երկու անգամ հեռագրած էին ինծի կարելի եղածին չափ շուտով լմնցնել և մեր բանակցութիւնները խզել: Կարճ ստորամամամ մը խնդրեցի գործը չվիժեցնելու համար և չարունակեցի բանակցութիւնները: Օգոստոս 28ին նոր հեռագիր մը կը հասնէր ինծի որուն սապէս պատասխանեցի հետեւեալ օրը «Պատերազմին գործը վերջացուցի և հաշտութիւնը կնքուեցաւ»:

Ռուզվէլթ նախագահին և Քանէքօի կատարած դերին վրայ. Մ. Վիթթէի տուած տեղեկութիւնները ամբողջացնելու համար պէտք է ըսենք նաև հետեւեալը:

Պառօն Քանէքօ միակ միջնորդը եղաւ Միացեալ Նահանգաց նախագահին և Թօքիոյի միջեւ, ինչ որ բաւական ցրտութիւն առաջ բերաւ ճաբոնցի պատուիրակներուն մէջ: Պ. Քոմուրա և Թաքահիրա, որոնք այս բանակցութիւններէն հեռու մնալ ստիպուած էին, չէշտեցին իրենց ընդդիմութիւնը:

Աչքերուս առջեւն էր ընդօրինակութիւնը այն երկու կարեւորագոյն նամակներուն զորս Մր. Ռուզվէլթ Պ. Քանէքօին ղրկած էր ի Նիւ Եօրք: Առաջինը Օգոստոս 22 թուականը կը կրէր: Նախագահը նամակը սկսած էր նամակի մը պատճէնով՝ զոր ծերակուտական մը ղրկած էր իրեն, գիտակից ընելու համար զինքը այն կարծիքներուն որոնք կը չեչտուէին Ամերիկայի մէջ, միշտ ի նպաստ Ռուսիոյ, և հետեւաբար, ընդդէմ Ճաբոնի, այն համոզման վրայ թէ դրամի խնդիրը Թօքիոյի համար միակ առիթն է պատերազմը չարունակելու: Այս նամակին էական մասերը գրելէ ետք, Նախագահը աւելցուցած էր թէ կատարելապէս համամիտ է իր թղթակցին արտայայտած կարծիքներուն:

Ցետոյ բացատրած էր Պարոն Քանէքոյին թէ՝ Ճաբոն՝ իր սպասածէն շատ աւելի ստացաւ Ռուսիայէ, պատերազմի ընթացքին մէջ կրկնապատկեց իր նաւատորմը, Բորթ-Արթուրը, Լիաօթունկը, Արեւելեան Ջինաստանի երկաթուղին, և Սաղալինի մեծագոյն մասը առաւ, ու վերջապէս ամբողջ աշխարհին հիացման ու զարմացման արժանացաւ: Մր. Ռուզվէլթ, վերջացնելով իր նամակը, աւելցուցած էր թէ ինք հասկցած է որ Ճաբոն պիտի չարունակէր պատերազմը Սաղալինը պահելու համար. բայց չը կրնար հասկնալ թէ Ճաբոն կռիւը երկարաձգելու որոշում տուած ըլլայ, ո և է գումար մը ձեռք ձգելու համար: Մր. Ռուզվէլթ սապէս ըսած էր: «Ինծի կը թուի թէ Ճաբոնի չահն է հաշտութիւն կնքել հիմա: Աշխարհ թէ՛ իր չահն է և թէ աշխարհի չահը, որուն համար Ճաբոն պարտական կը մնայ»: Այս պատմական նամակը սապէս վերջացած էր. «Ինչ որ ալ ըսի, մտերմական է բոլորովին, բայց կ'աղաչեմ որ այս նամակիս պատճէնը ձեր կառավարութեան հաղորդէք»

Պ. Քանէքօ, որ Ճաբոնի ելմտական չահերուն պաշտպանն էր եւ մտերիմ բարեկամը Մարքիզ Իթօյին, անմիջապէս հեռագրեց այս նամակը Թօքիօ, առանց նոյնիսկ խորհուրդ հարցնելու Պ. Քոմուրային: Նամակը խոր տպաւորութիւն մը առաջ բերաւ: Հետեւեալ օրը, օգոստոս 23, Մ. Ռուզվէլթ, նամակ մը եւս ղրկեց Պ. Քանէքօյի, որով յստակ ու մեկին կերպով կը մատնանչէր այն վտանգները որոնց պիտի ենթարկուէր Ճաբոն եթէ չարունակէր պատերազմը միմիայն դրամի համար: Այս նոր նամակն ալ հեռագրուեցաւ Թօքիօ եւ հինին տպաւորութիւնն ու առաջ բերած յուզումը կրկնեց: Քանի մը օր ետք, Ճաբոնի նախարարաց Խորհուրդը գումարուեցաւ Միքատոյի նախագահութեամբ: Իթօ մարքիզը կը ձայնակցի Ռուզվէլթ նախագահին կարծիքին եւ իր բոլոր ուժը կը թափէ որպէս զի այդ խորհուրդը մտիկ ըլլայ: Ու յաղթանակը կը չահի: Անա թէ ինչպէս լուծուեցաւ տուգանքի այս գլխաւոր խնդիրը: Մ. Վիթթէ էր որ ամէնէն առաջ, Մ. Նահանգաց մէջ ի նպաստ Ռուսիոյ նպաստաւոր կարծիք մը ստեղծելով, և յետոյ անմիջապէս թողլով այս ամէնքը զի կրնար տալ, եղաւ հաշտութեան առաջին արհեստաւորը: Անկէ ետք Մր. Ռուզվէլթ եղաւ որ որոչեց բանակցութեանց ճակատագիրը չվարանելով ճաբոնցիներուն ըսելու, «Ուշադրութի՛ւն, եթէ չարունակէք, Ամերիկա ձեզի դէ՛մ պիտի ըլլայ...»: Ճաբոնցիք որոնք Ամերիկայի դրամական և բարոյական ձեռնտուութեան պէտք ունէին պատերազմը չարունակելու համար, համաձայնեցան տեղի տալ: Փուցէ իրենց սիրտին հակառակ վարուելով ըրին այս, բայց ըրին:

Մ. Վիթթէ ըսաւ ինծի.—«Հաշտութեան դաշնագրին ստորագրութեան օ ը Քոմուրա իմ վրաս սառ ջուրի մէջ բռնի մտցուող մարդու մը տպաւորութիւնը ըրաւ: Իր ակռաները կը կափկափէին: Ըսի ձեզի թէ ես ալ ունեցայ դառն ժամեր ժողովին սկիզբները, բայց վերջաւորութեանը վրէժս առի»:

ԳԵՐՄԱՆՆԵՐԸ ԻԲՐԵՒ ԳԱՂԹԱԿԱՆ

«Սթանտարտ»ի խմբագրականէն

Անկեղծօրէն կը յուսանք թէ Արեւելեան Ափրիկէի մէջ գերման զօրքերուն յաջողութիւնները բնիկներուն դէմ իրենց հետեւանք պիտի ունենան արագ նուաճումը ըմբոստութեան մը՝ որ կրնայ ծանր հանգամանք մը առնել եթէ եկող տարի ալ ընդարձակուի: Ափրիկէի այդ կողմերու կլիման եւրոպացիներուն համար այնքան վնասակար է որ զինուորական գործողութեանց արագութիւնը մասնաւոր կարեւորութիւն ունի: Վերջերս գերման նոյն գաղթականութենէն հասած տեղեկութիւնները թէեւ համառօտ են, սակայն ցոյց կուտան թէ այս պզտիկ պատերազմական ձեռնարկը յաջողապէս առաջ կը տարուի, և յուսալի է թէ ապստամբները զգաստութեան պիտի կրնայ բերել: Արեւելեան Ափրիկէի ծովեզերքը և ներսի կողմերը գտնուող անգլիական իշխանութիւնք բնիկներուն հետ իրենց ունեցած յարաբերութեան մէջ ցարդ մեծ դժուարութեան մը չեն բաղխած, թէեւ մեր գաղթավայրին բնակիչներուն մէջ չեն պակսիր պատերազմիկ ցեղեր որոնք երկար ատեն այս կողմերը ահ ու սարսափ սփռած են: Այս առաւօտ չահեկան թղթակցութիւն մը ստացանք իրազեկէ մը, որ ցոյց կուտայ թէ գերման գաղթային աշխարհավարութիւնը անհաճոյ հանգամանք մը չունի, և թէ անդաջանքեր կ'ըլլան այդ ցեղերուն ընկերական և արուեստական մակարդակը բարձրացնելու համար: Գերման նկարագիրը անհաշտ չէ գաղթականութիւն հաստատելու յաջողութեան հետ: Սակայն Պերլինի մէջ գործուած սխալը սա եղած է որ յաջորդաբար զօրք ղրկուած է: Գերման զօրքեր դպրոցին մէջ իրենց ստացած խիստ կրթութեան պատճառաւ անյարմար կ'ըլլան ունենալու այն անսահման համբերութիւնը որ կը պահանջուի հասկնալու համար սեւամորթին նկարագիրը. հաստատամտութիւն պէտք է, բայց ասկէ աւելի անձնազոհութիւն հարկաւոր է, որովհետեւ Եւրոպացի մուրքերու հասկնալի եղող խստութեան պէտքը չզգացուիր: Ջենք կրնար ինքզինքնիս զսպել խորհելէ թէ՝ Հարաւ-արեւելեան Ափրիկէի մէջ ծագած ծանր չփոթութիւնները այսպիսի պատճառներու վերագրելի են: Հիմա որ ըմբոստութիւնը այնքան յամառօրէն ի գործ կը դրուի, անհրաժեշտ է որ գերմանները իրենց զինուորական դիրքը վերստանան: Կորսուած դիրքը ձեռք բերելու առաջին քայլը զօրավար Ֆօն Թրօթայի հրաժարեցուցիլը եղած է: Այսուամենայնիւ ցեղերը բնաջինջ ընելու համար այդ զօրավարին սպառնալիքը չի կրնար գործադրուիլ արդէն: Այսպիսի ծրագրի մը գործադրութիւնը Պերլինի իշխանութեանց համար փափաքելի բան

մը չէ։ Վստահ ենք թէ իր յաջորդին՝ Հէր Ֆոն Լինտքիստի՝ աւելի մարդավայել քաղաքականութիւնը պիտի պըսակուի զինուորական յաջողութիւններով։ Կը սիրենք յուսալ որ վերջ մը պիտի տրուի ապստամբական շարժումին, ինչ որ արդէն մեզի համար ալ նպաստաւոր է, բաց աստի դրացի գաղթական տէրութեան մը հանդէպ զգացուած համակիր զգացումներս աւելցնելու կը պահանջէ։ Բնիկ ցեղերուն միջեւ գոբաւոր համերաշխութիւն մը կայ. երբ մէկ ցեղ մը պատերազմի կը բռնուի սպիտակամորթներու հետ, ուրիշ ցեղեր ալ այս ընթացքը բռնելու պարտաւոր կ՚զգան ինքզինքնին։ Եւրոպական տէրութիւններու շահերը կարգ մը կէտերու մէջ կրնան անհամաձայն ըլլալ, բայց ամէն տէրութիւններ կը միանան քաղաքակրթութիւնը վեր բռնելու ապստամբական բարբարոսութեան դէմ։

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ԲԱՐԻԶ, 22 Սեպտ. — Բարիզի թերթերը երկարօրէն կը խօսին Մ. Վիթթէի Թանի մէկ խմբագրին բրած յայտարարութեանց վրայ։ Ընկերվարական թերթերը միաձայնութեամբ կը յայտարարեն թէ ատոնք ֆրանքեւռուս զինակցութեան դէմ տրուած բրէչի առաջին հարուածներն են։ Երկու ժողովուրդներուն զինակցութեան համար դէշ նշան մըն է, կը յարեն, երբ զինակից ազգերէն մէկուն պատկանող բարձրաստիճան անձնաւորութիւն մը բացորձակապէս կը յայտարարէ թէ փոխադարձ համակրութիւնները նուազած են, և ուրիշ ժողովուրդի մը հանդէպ համակրութիւնները աւելցած։ Իսկ չափաւոր և կառավարական թերթերը Մ. Վիթթէի այս յայտարարութիւնները արդիւնք կը նկատեն ֆրանսական ժողովրդեան և ֆրանսական մամուլին մէկ մասին՝ պատերազմի միջոցին Ռուսիոյ հանդէպ ցուցուցած հակակրութեան։

—Մ. Վիթթէ այցելեց Մ. Լուպէի, որուն հետ երկու ժամ տեսակցեցաւ։ Ցետոյ տեսակցեցաւ Մ. Ռուվիէի և Քրէտի Լիոնէի նախագահին հետ։ Մ. Ռուվիէ այսօր չքեղ հացկերոյթ մը պիտի տայ ի պատիւ Մ. Վիթթէի։

ԲԵԹԸՐՍԲՈՒՐԿ. — Զրոյց կայ թէ Մ. Վիթթէ պաշտօնապէս չպիտի ընդունուի, թէեւ այլ և այլ կողմերէ փափաք կը յայտնուի որ պաշտօնական ընդունելութիւն ըլլայ իրեն։ Լաւատեղեակ շրջանակներէ լուր կը տրուի թէ Մ. Վիթթէ կանգ պիտի առնէ Պերլին, և ունկնդրութեան պիտի ընդունուի Վիլհէլմ կայսեր կողմէ։

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ. — Երբ Ջարը և Միքատոն ստորագրեն հաշտութեան դաշնագիրը, վաւերացած դաշնագիրներու փոխանակութիւնը տեղի պիտի ունենայ հաւանաբար Սպիտակ Տան մէջ, յարգանք մը ընծայելու համար Նախագահ Րուզվէլդի, որ նախաձեռնարկը եղաւ հաշտութեան։

ՎԼԱՏԻՎՈՍԴՈՔ. — Երկար խորհրդակցութիւն մը տեղի ունեցաւ Նէժէն և Շիմամուրա ծովակալներուն միջեւ, ծովու վրայ զինադադար հաստատելու համար։ Չէզոք գիծ մը հաստատուեցաւ և ո և է նաւ չպիտի բռնուի, իբր պատերազմական արգիլեալ նիւթ փոխադրող։

ՍԱՍԷՊՕ. — Միքազա զրահաւորը ջուրին երեսը հանելու համար աշխատութեան ձեռնարկուեցաւ։ Երեք ամիս պէտք է զրահաւորը հանելու համար։

ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԷՆ

Ս. ՊԱՏՐԻԱՐՔ Հայրը այսօր ընկերակցութեամբ Տ. Տ. Բարթողիմէոս և Մեսրոպ արքեպիսկոպոսներու կայս. Պալատ կ՚երթայ, յոտս Կայս. Գահոյից մատուցանելու համար երախտագիտական և հաւատարմական ուղերձը, զոր ստորագրած են մայրաքաղաքիս բոլոր եպիսկոպոսները։

Ս. ՊԱՏՐԻԱՐՔ Հայրը անցեալ օր Դատական նախարար Բարձր. Ապտիւրահման փաշայի այցելեց, գործակատար Արիս էֆ. Ֆէսճեանի ընկերակցութեամբ։

ՅՈՒՆԱՑ Տ. Եոաքիմ Ս. Պատրիարքին անուան տարեդարձին առթիւ Պատր. Փոխանորդ Տ. Գաբրիէլ Սրբազան և արձանագրութեան դիւանի տեսուչ Մկրտիչ էֆ. Մելիքեան, երէկ, Ֆէներին Յունաց Պատրիարքարանը երթալով, շնորհաւորական այցելութիւն տուին Ս. Պատրիարք Հօր կողմէ։

ԲԱՂԻՇԷՑԻ Փաւլոս Մելտուսեան անուն ազգային մը Գամսխայի մէջ Յոյն աղջկան մը հետ կը նշանուի և քաղաքէն երկու ժամ հեռու գիւղ մը երթալով Յոյն քահանայի մը ձեռքով կը պսակուի և կը դառնայ Գամսխա։ Տեղւոյն Հիւրմիւզեան Տ. Գէորգ քահանան մայրապօլիտին ներկայանալով բացատրութիւն կը պահանջէ և կը յայտարարէ որ Հայ և Յոյն Պատրիարքարաններու միջեւ եղած կարգադրութեան մը համաձայն առանց պատկանեալ Պատրիարքարաններէն ստուգելու, ո և է պսակ տեղի չկրնար ունենալ։ Մետրապոլիտը Հայ քահանային կը պատասխանէ թէ՝ ինք այս ամուսնական պարագային մէջ պէտք չունի դիմում ընելու իր Պատրիարքարանին և կրնայ անձնապէս կարգադրել այս տեսակ խնդիրներ։ Տ. Գէորգ քհ. այս մասին տնօրինութիւն մը խնդրած է Պատրիարքարանէն։

Ս. ՊԱՏՐԻԱՐՔ հայրը այս առաւօտ Մայր եկեղեցւոյ մէջ ծայրագունութեան աստիճան կուտայ, Երուսաղէմի Նորընտիր Պատր. Փոխանորդ Տ. Եղիշէ վրդ. Չիլինկիրեանի։

ԱՐԱԲԿԻՐԻ Նորընտիր առաջն. տեղապահ Տ. Մեհրապեան վրդ. Կարնոյ մէջ առնելով իր պաշտօնը հաստատող Կայս. Պերաթը եւ Պատրիարքին կոնդակը, օգոստ. 26ին մեկնած է Կարինէն, իր պաշտօնատեղին երթալու համար։

ԱՄԱՍԻՈՅ Պատր. Փոխանորդ Տ. Սահակ վրդ. Օտապաշեան, որուն յանձնուած էր Ամասիոյ կրթ. և եկեղեց. գործերու քննութիւնը, իր պաշտօնը աւարտած ըլլալով, մեկնելու հրաման խնդրած է Պատրիարքարանէն։

ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԻ յանձնարարութեամբ Ս. Խաչի տօնին առթիւ Արմաշի մէջ կատարուելիք եկեղեցական արարողութեանց պիտի նախագահէ վանահայրական փոխանորդ Տ. Թորգոմ Ծ. վրդ. եւ բացառիկ կերպով եպիսկոպոսական Ջաթալթագ պիտի կրէ։

ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻՍ ազգ. վարժարաններու այս տարուան շրջանաւարտներու քննութեանց արդիւնքը մինչեւ տասնըհինգ օր աւարտելով, տարեկան հանդէսը տեղի պիտի ունենայ այս ամսոյ վերջը, Նախագահութեամբ Ս. Պատրիարքին։

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ իր երէկի նիստին մէջ զբաղեցաւ կարգ մը խնդիրներով, որոնցմէ միայն հետեւեալները հաղորդուեցան մեզի։

1.— Գատըգիւղի Թաղ. Խորհուրդը յայտագրած էր թէ վարժարանին հոգաբարձութիւնը իր ամբողջութիւնը կորսնցուցած եւ հարկ եղած էր վերակազմել եւ կը խնդրէր հաստատել նորակազմ Հոգաբարձութիւնը։ Խորհուրդը կազմ. կանոնագրին 37րդ յօդուածին տրամադրութեան համաձայն հաստատեց նոյն Հոգաբարձութիւնը պաշտօնին մէջ, որուն անդամներն են, Աստմ Տերոյենց, Տօք. Գրիգոր Ցակոբեան, Կարապետ Բէրբէաէճեան, Մելքոն Նազիկեան, Միքայէլ Արիստոյեան և Ռուբէն Բէլիանեան էֆէնտիները։

2.— Խորհուրդը հաւան ըլլալով որ Օր. Ա. Նշանեան, փոխանակ Աղեքսանդրիոյ, Ատանայի ազգ. վարժարանին մանկապարտէզի ուսուցչուհիութիւնը ստանձնած է, որոշեց անոր տեղ Աղեքսանդրիոյ պաշտօնին կոչել Օր. Ֆիլոմէն Հայկազեան, իբր մանկապարտէզի ուսուցչուհի։

3.— Ասկէ առաջ Ատաբազարէն Յարութիւն էֆ. Աթանասեան գրով մը Խորհրդոյ ղրկած էր իր պատրաստած տեսական եւ գործնական երկրաչափութեան դասագիրքը, որ ենթարկուած էր կանոնական քննութեան։ Խորհուրդը կատարուած քննութեան տեղեկագրին վրայ, սահմանեց անհետեւանք թողուլ վաւերացման մասին տեղի ունեցած խնդրանքը և որոշեց նոյն ձեռագիրները քննութեան տեղեկագրին հետ ղրկել հեղինակին։

4.— Խորհուրդը ներկայացեալ քննութեանց տեղեկագրերուն վրայ, վաւերացուց Մարգարեան գրատան կողմէ ներկայացեալ մանկավարժական թուաբանութիւնը իբրև դասագիրք մանկապարտէզի եւ ծաղկոցի ուսանողաց։ Նոյնպէս վաւերացուց ներկայացուած «Հանգիստարան» անունով գիրքը, իբրեւ դասագիրք բարոյական կրթութեան, միջին բարձրագոյն դասընթացքներու ուսանողներուն համար։ Իսկ արժան չդատեց վաւերացնել «Նուէր հայ մանուկներու» «Աղջիկներու դաստիարակութիւն» և «Պատանիներու դաստիարակութիւն» գրքերը, իբրեւ անյարմար դասագրքի հանգամանքին։ Ինչպէս նաեւ Ցակոբ էֆ. Դոնտոլեանի «Թուագիտութիւն մտաւոր դրութեան» կամ «Սանդիմի հաշուոյ գործողութիւն» անուն տպագրեալ տետրակը, որ աւելի յուշատետր մը ըլլալու կը ծառայէր առեւտրական գործերով զբաղող անձերու։

ԱԶԳ. ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ. — Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ կը ծանուցանէ թէ՝ հանգուցեալ Գրիգոր էֆ. Գարակէօզեանի յիշատակին համար, իր ընտանիքը հաճած է նուիրել 50 օսմ. ոսկի։ Գրիգոր էֆ. Գարակէօզեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի մէկ օսմ. ոսկի նուիրած է Վռամշապուհ էֆ. Մանուկեան։

ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ ՈՐԲԱՆՈՑԻ խնամակալութիւնը խորին շնորհակալութեամբ կը ծանուցանէ թէ հանգուցեալ Գրիգոր էֆ. Գարակէօզեանի ի յիշատակ 30 օսմ. ոսկի նուիրած է հանգուցելոյն ընտանիքը։

ՄԿՐՏՈՒԹԻՒՆ

Երէկ, Բերայի Ս. Ցարութիւն եկեղեցիին մէջ տեղի ունեցաւ Պատրիարքարանի Ա. գործակատար Արիս էֆ. Ֆէսճեանի նորածին մանչ զաւկին մկրտութիւնը, նախագահութեամբ Բերայի Քարոզիչ Տ. Հմայեակ Սրբազանի։ Ներկայ էին նաեւ Տ. Արիստակէս եպս. Վանքեան, Տ. Վահան Ծ. վրդ. Տ. Մինասեան, Տ. Տիրայր վրդ. մկրտիչ քհ. ծերունազարդ Տ. Խորէն Հայր Իսկիւտարու, և Բերայի քահանայից դասը, երգեցիկ մանուկներու հետ։ Վսեմ. Գիւզոր էֆ. Խաչեան, Տօքթ. Աղեքսանդր պէյ Արապեան, Գրիգոր էֆ. Բէրբէրեան, Միքայէլ էֆ. Կիւլլապեան, Կարապետ էֆ. Խաչատուրեան, Տիկին Իւզաբերեան, Օրիորդք Օրմանեան Օր. Հայկուհի Տօքթ. Արապեան, և Օր. Վասիլուհի Գարամանեան, որոնք իրենց շնորհաւորութիւնները յայտնեցին Արիս էֆ.ին։ Նորածինը կոչուեցաւ Հրաչեայ-Ստեփան։ Կնքահայրն էր դատաւոր Պ. Բիւզանդ Իւզաբերեան։

ՄԱՆԶՈՒՄԷԻ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆՑ ԲԱԺԻՆԸ

ՄԱՀ

Սենեքերիմ Սագայեան, երէկ մեռաւ Սկիւտար, 58 տարեկան հասակին մէջ։ Ցուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի վաղ ժամը 7ին Եէնի Մահալլէի Ս. Կարապետ եկեղեցին։

ԲՈՂՈՔԱԿԱՆ ԲԵՄ

Վաղը պիտի քարոզեն.—

Բերայի մէջ ժամը 3ին Բրոֆ. Ց. Հ. Ճէճիզեան։

Կէտիկ-Բաշայի Ամերիկեան Վարժարանին մէջ ժամը 4ին Ճ. Ք. Կրին։

Սկիւտարի մէջ ժամը 3.30ին Վեր. Ց. Գ. Սամէլեան։

Փաշալը-Հասար մէջ ժամը 4.30ին Վեր. Ց. Գ. Գրիգորեան։

Խասգիւղի մէջ ժամը 7ին Պատ. Ս. Ց. Զօրիկեան։

** Երիտ. Քրիստ. ընկ.ի աղօթաժողովը տեղի պիտի ունենայ ժամը 8.15ին Գումգաբուի Ռէխլին մէջ։

ԲԱՐԻԶԻ ՊՈՐՍԱՆ

BOURSE DE PARIS

22 Սեպտեմբեր 1905

Ֆրանս. 3%	3% Français	99 75
Բէժ	Tab. Turcs	415 —
Օսմ. Միացեալ	Nv. Unif.	91 65
Երկաթուղի	Ch. Turcs	137 —
Պանգ Օթթ.	Banque Ott.	611 —
Թութունի	Tabacs?	83 —

ՍԵԼԱՄԼԸԳ ՐԷՍՄԸ ԱԼԻՍԻ

Տէմիւք Ճումա կիւնիւ Սէլամլըգ րէսմը ալիսի Համիտիյէ ճամիի շէրիֆինտէ իճրա պույուրուլմուշ տըր։

ՆԵՐՔԻՆ

ԵԸՄԷՆԻ ՆԱՀԱՆԳԸ. — Հիւտէյտայէն կը հեռագրեն Ռէօյթէրի թէ Սանայի շրջակայ ցեղերու պետերը խումբ խումբ Սանաա երթալով կուսակալի փոխանորդ և զինուորական հրամանատար Ֆէյզի փաշայի կը դիմեն և Օսմ. կառավարութեան հպատակութիւն կը յայտնեն։ Ասիրի ժողովուրդն ալ հնազանդութիւն կը յայտնէ։

** Ասիրի հրամանատար անուանուեցաւ Ֆէրիգ Էմին փաշա և կառավարիչ փոխանորդ Հագգը փաշա։

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ. — Աթէնքի համալսարանին տնտեսագիտութեան և իրաւագիտութեան ուսուցիչ Մ. Քազազիս, որ մեծ ազդեցութիւն ունի Աթէնքի քաղաքական շրջանակներուն մէջ, Պոլիս կը գտնուի։ Խմբագրի մը հետ տեսակցութեան միջոցին Մ. Քազազիս յայտարարեց թէ Ցունաստանի համար մեծ արժէք ունի Թուրքիոյ բարեկամութիւնը և Աթէնքի մէջ մեծ կարեւորութիւն կուտան երկու երկիրներուն միջեւ բարւոք յարաբերութեանց։

ԻՒՆԻՕՆ ապահով. ընկերութեան քննիչ Պր. էֆ. Փաթթաքանեան Իզմիրէն Պոլիս ժամանեց երէկ։

ԹԻՒԹԻՒ ԱՄԵՐԻԿԵՆ. Տիյամբոնտ Բալաս վաճառատան տնօրէնութիւնը վերջին պահուն կը խնդրէ մեզմէ ծանուցանել թէ, Թիւթիւ աղամանդներուն գինը 50էն 10 ղշ.ի իջնելուն առթիւ փութացող բազմաթիւ յաճախորդներուն գոհացում տալու համար, բացառաբար այս կիրակի բաց պիտի ըլլայ Բերա, Մեծ-փողոցի 288 թիւ վաճառատունը։

ԳԻՇԵՐՈՒԱՆ ՀԵՌԱԳԻՐ

ԲԱՐԻԶ, 22 Սեպտեմբեր. — Ֆրանքեւ-գերման համաձայնութեան միջնորդները՝ իշխան Րատոլին և Մ. Ռուվիէ հաւանօրէն այսօր պիտի գումարուին խորհրդակցելու համար։

— Մ. Վիթթէ իր Ռուսիա վերադառնալու միջոցին պիտի կենայ Պերլին, գերման կայսեր հետ տեսակցութիւն մը ունենալու համար։

ՄԻՄՈՍԻՆ ՕՐԱԳԻՐԸ

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒՆ...

Սիրտս—ո՜հ, երգիծաբանի սիրտ մը զգայուն ու դիւրայոյզ— չորս ու կէս գրուշնոց պիֆթէքի կտորի մը պէս... կ՚արիւնի և հինցած բանդալոնի մը նըստատեղիին նման... պատառ պատառ կ՚ըլլայ, երբ ամէն անգամ կարդամ թէ՝ «Երիտասարդ մը, որ գիտէ օսմաներէն, ֆրանսերէն, յունարէն, անգլերէն, գերմաներէն, տոմարակալութիւն, եւ այլն, պաշտօն կը փնտռէ չափաւոր... երեսուն դուռուշով։»

...Ու, կը մղուիմ խորհելու ակամայ թէ՝ արդեօք առանց չափաւորական երեսուն դրուշ չահելու անկարողութեան պատճառը՝ նո՛յն իսկ իրենց այս... համայնագիտութի՞ւնն է. որովհետեւ, անդին, մարդիկ որոնք ստորագրութիւննին անգամ իրենց գրագիրներուն դնել կուտան ու քիթերնին մատուըներովնին կը խնչեն, գրպաննին ոսկիներով կը լցնեն՝ ա՛յնչափ դիւրութեամբ՝ որչափ գրագէտ մը գրականութեամբ պիտի լցնէր ճերմակ թուղթ մը։ Որով, կը հարկադրուիմ յանգիլ սա՛ անախորժ եզրակացութեան թէ՝ համայնագիտակային հմտութիւնը յաճախ ուրիշ բանի չի՛ ծառայեր, բայց եթէ մէյ մէկ անկուտի... համայնագիտակներ ըլլալու։

(Կը խնդրուի Հաճաքեսայեանց չապաթերթերին մեծանուն խմբագրապետէն չնեղանալ բնաւ այս ակնարկութենէն, քանի որ ինք արդէն տասու իրիկուն... անձնական կառքով կը պտտի։)

...Գոլումպոս Ամերիկան գտաւ, Սահակ և Մեսրոպ հայերէն գիրերը գտան, Էտիսըն ձայնագիրը գտաւ, (որուն շնորհիւ մարդիկ ալ իրենց ականջին... փորձանքը գտան), քառասունհինգ տարու աղջիկ մը վերջապէս էրիկ մը գտաւ, Դուրեթ Խաչկոնց՝ Ս. Փրկիչ Հիւանդանոցին Օրացոյցը գտաւ, հայ լրագրապետ մը՝ վճարող բաժանորդ մը գտաւ, Կէտիկ Փաշայի Թաղ. Խորհուրդին անդամներէն երեքը՝ ի միջի այլոց վերջապէս երեքը գդալանին մէջ երեսուն դրուշ գտան, կնիկները՝ իրենց փաստաբանութիւնը գտան յանձին Օր. Հայկանուշ Մարքի, և Օր. Հայկանոյշ Մարք իր կարգին գտաւ Ծաղիկը, Ծաղիկ իր կարգին գտաւ Օր. Հայկանոյշ Մառքը, Կորիւն վրդ. համբաւ գտնել կարծելով՝ գտաւ... իր պատիժը կրօն. ժողովէն, Ց. Ալփիար՝ քանի մը ամիս լռելէ ետք, վերջապէս անցեալ շաբթու գտաւ... գրելիք նիւթ մը, և Տիրայր վրդ. գտաւ... (թէեւ Տիրայր վրդ. իր քարոզները մտիկ ընող համբերատար ժողովուրդէ մը զատ ոչի՛նչ ունի գտած, բայց ես զինքը ա՛յնչափ կը սիրեմ որ, մի՛միայն իր անունը յիշած ըլլալու հաճոյքէն չզրկելու համար ինքզինքս, կը գրեմ հոս իր անունը...)

Սակայն չէ ստուգուած թէ Մայր-Եկեղեցիին ժամկոչը... իր գօտին գըտա՞ւ։

Սակայն այս գիւտերը ո՛րչափ ալ կարեւոր ըլլան, նորէն ոչի՛նչ կ՚արժեն՝ բաղդատմամբ այն մեծ ու հսկա՛յ գիւտին, զոր երիտասարդ մը կ՚ընէ... գործ մը գտնելով։

×

Դպրոցականի գրասեղանին վրայ,—ո՜ մանկութեան սրբանուէր յիշատակներ,— ամէն մարդ կ՚որոշէ ապագային մեծ բան մը ըլլալ, և ո՛չ ոք միտքէն իսկ կ՚անցընէ (բաբէ՛) երեսուն փարանոց ծխախոտ խմելու հաւանականութիւնը, որ իրականութեան մէջ, բաղձալի երազ մը կը մնայ յաճախ (աւա՜ղ)։

Ե. Գոլանճեան կ՚որոշէ մեծ գրագէտ մը դառնալ, Աչոտ Մատաթեանց կ՚որոշէ մեծ դերասան մը կոչուիլ և Տիրայր վրդ. կ՚որոշէ ըլլալ մե՛ծ քարոզիչ մը։

Ինչու որ այս աշխարհիս վրայ, միշտ l'homme propose et Dieu dispose, ո՛չ Ե. Գոլանճեան՝ պզտիկ գրագէտ մը կ՚ըլլայ, ո՛չ ալ Աչոտ Մատաթեանց՝ պզտիկ դերասան մը, և ո՛չ իսկ Տիրայր վրդ.՝ Ս. Ցովհան Ոսկեբերան մը։

Նոյնը չէ՞ արդէն աղջիկներու համար ալ։

Աղջիկներն ալ կ՚երազեն օրին մէկը կեանքերնին միացնել այն երազուած իտէալին հետ, որուն հանդիպած էին իրենց կարդացած գիրքերուն մէջէն՝ դեռատի սրտի մը ամբողջ անկեղծ թրթռումովը։

Ու այդ «օրին մէ՛կը» կը հասնի։

Ու օրիորդը իր կեանքը կը միացնէ՝ ակամայ՝ մէկու մը հետ, որ... բեռնակրի պէս կը քրտնի և կովերու պէս կը խուրայ։

«Կեանքը... յուսախաբութիւններու անվերջ շա՛րք մը» սահմանած է խորհող մը, որ չեմ կարծեր թէ մանիֆաթուրաճի մը ըլլար, ապա թէ ոչ՝ կեանքը սա՛պէս պիտի սահմանէր. «կեանքը... ամերիքաններու և խասաններու անվերջ շա՛րք մը։»

Բայց, ձգե՛նք կեանքը՝ խորհողին ու մանիֆաթուրաճիին, և վերադառնանք անո՛նց որոնք... Մանզումէի երրորդ էջին մէջ... գործ կը փնտռեն։

×

Երիտասարդը, որ վարժարանին սեմէն դուրս կ՚ելլէ՝ ժաքէթին ներսի գրպանին մէջ պահած իր վկայականը, հաւանաբար կը գտնէ գործ մը։

Օրը քանի՛ անգամ վարպետին սուրճ կ՚ապսպրէ, իր հասցէին ուղղուած հայհոյանքներուն մշտապատրաստ ունկնդիրը կ՚ըլլայ յարաժամ, կիրակի օրերը նոր լաթը կը հագնի, շաբաթ իրիկունները ծովաբաղնիքի կ՚երթայ, շաբաթը երկու անգամ բաղնիք կ՚ընէ և մէկ անգամ կ՚ածիլուի, ժամուն մէջ միայն Հաւատամքի առեն ֆէսը գլխէն կը հանէ՝ պահ մը ամէնուն հիացումին առարկայ ընելով իր սանտրուած ու ևալը՜ռ-ևալը՜ռ փայլող մազերը, ֆօլալը օձիքը չկեղտոտելու համար միշտ ճերմակ թաշկինակ մը կը փաթթէ վիզին շուրջը, սափրիչին հետ սրամտութիւններ կ՚ընէ, ժամուն շարականները տերութիւն մը չափ գոց գիտէ և հաւաքոյթի մը մէջ դերասանները և քարոզիչ սրբազաններու ձայները կը կեղծէ՝ մինչ ամէն մարդ կը բացագանչէ «ի՜նչ քօմիկ տղայ է», և ունի եանըխ ձայն մը, զոր ղալլընտաւեներու մէջ քիչ մը եազ ընելէ ետք, երբեմն կը հանէ՝ պայղըն նայուածքներով երգելու համար.

Ֆէլէք պանա նէլէ՛ր իթթի...

(Շարգըսը օ՛ն պուրայը)։

Ու երբ վարպետը ամսականին յաւելում մը ընէ, անմիջապէս աղջիկատեսի կ՚երթայ, հարսնիքին նկարագրութիւնը տպել տալու համար՝ թերթի մը բաժանորդ կը գրուի, երկու տարին մէկ անգամ զաւակ կը չինէ, և երբ մայրիկները իր վրայ խօսին, կ՚ըսեն՝ զայն իրենց զաւակներուն ի՜բր օրինակ ցոյց տալով.

—Նայէ՛, այսինչին զաւակը ինտո՛ր մարդ եղաւ։

Երանի՜ քեզի, ո՛վ տղայ, որ մարդ եղար։

Բայց, քանի որ մարդ եղար, ա՛լ կարեւորութիւն չունիս մեզի համար, որովհետեւ մեր նպատակն է խօսիլ լոկ... մարդ չեղողներուն վրայ։

Դուն գնա՛ քու նշանաւորութիւնդ փնտռել այն զոքանչներուն քով, որոնք... տանը մնացած աղջիկներ ունին։

×

Սակայն, —յաճախ,— երիտասարդը, որ վարժարանին սեմէն դուրս կ՚ելլէ՝ ժաքէթին ներսի գրպանին մէջ պահած իր վկայականը, հաւանականաբար չի գտներ գործ մը։

Ու ժամանները կըսեն.

—Նայէ՛, այսինչին զաւակը մարդ չեղա՛ւ։

Իբր թէ՝ մարդ ըլլալու ամբողջ գաղտնիքը, բարձրագո՜յն սրտեւստը ու վերին վարպետութիւնը կայանար... երեք հարիւր դրուշ ամսական առնելու մէջ։

Բարոյականի ի՛նչ modern' style ըմբռնում, Աստուա՛ծ իմ, և ի՛նչ... ancien style անկում։

Գրպանիդ ունի՛ք ոսկի մը.—մա՛րդ էք։ Չունի՞ք.— մարդ չէ՛ք։

Չեմ գիտեր թէ Աստուած՝ այս տեսակ պայման մը դրա՞ւ արդեօք, երբ ըսաւ.

—«Արասցուք մարդ ըստ պատկերի մերում։»

Չէ՛ ըսուած երբեք թէ ասիկա ըսելէ ետք, աւելցուցած ըլլայ նաեւ

—Սըւոր գրպանը ոսկի մըն ալ դնենք, որպէս զի կատարեալ մարդ ըլլայ։

Արդէն անկարելի է որ սատնկ բան մը ըսուած ըլլայ, քանի որ առաջին մարդը... մերկ ստեղծուեցաւ, առանց զգեստի և մանաւանդ... առանց գըրպանի։

Բայց, եթէ լրջօրէն չխօսիլ ըլլար թէ՝ գրպաննին ոսկի մը չունեցողները պէտք չէ «մարդ» անունին բացարձակապէս, այն ատեն, ի՛նչ անունով պիտի կոչուէին բոլո՛ր խմբագիրները, դերասանները, վարժապետները և նկարիչները (վրադ մի՛ առներ Ստեփաննոս Ակսեան), որոնք, թէեւ չունին ոսկի մը գրպաննին, սակայն նորէն կը յաւակնին... մարդ ըլլալ. զոր օրինակ՝ ես, դուն, ան։

—Ծօ՛, գրպանդ ոսկի՜ մըն ալ չունիս... գնա՛ ինքզինքդ ծովը նետէ՛, կ՚ըսեն յաճախ։

Բայց, եթէ փորձելու ըլլանք այս կատակը պահ մը իբր կատարեալ իրականութիւն ընդունիլ, Աստուա՜ծ իմ, այն ատեն ո՞ւր պէտք է բնակին սակայն... ծովուն բոլոր ձուկերը, որոնց համար ա՛լ ծովուն մէջ հաւանականաբար տեղ չպիտի մնայ։

×

Ու, երիտասարդը որ գործ մը կը փնտռէ, կը սկսի՛ փնտռել...։

Կը փնտռէ՛, կը փնտռէ՛, կը փնտռէ՛...

(Եթէ ճիշդ վեց սիւնակ միմիայն «կը փնտռէ՛» ով լեցնեմ, նորէն շատ տկար գաղափար մը տուած կ՚ըլլամ ձեզի՝ անոր կատարած փնտռտուքներուն նըկատմամբ։ Այս անվերջ փնտռտուքին դժուարութիւնը կրնան հասկնալ այն աղջիկնե՛րը միայն, որոնք էրիկ մը կը փնտռեն.— Մինչեւ իրենց յիսուն տարեկանը։)

Գիտութի՞ւնը՝ որ փիլիսոփայական քարը կը փնտռէ, գուցէ գտնէ զայն վերջապէս. բայց, այն մարդը, որուն ճակտին վրայ գրուած է թէ՝ «Գործ մը չպիտի գտնես» իրա՛ւ ալ ո և է աշխատութիւն չի գտներ՝ յաւիտեանս յաւիտենից... ամէ՛ն։

Լեզունե՞ր. մատուըներո՛ւն վրայ։ Տոմարակալութի՞ւն. ջուրերո՛ւ պէս։ Խե՞լք. քիլոյո՛վ։ Պարկեշտութի՞ւն. օխայո՛վ։ Երաշխաւորութի՞ւն. թոնոյո՛վ։

Բայց գո՞րծ... Նանա՛յ։

Ցանձնարարական դասական նամակը ալ ձեռքի մատներովը բռնած՝ դիմած է ամէնուն, գոմիսիոնճի՛ն, խանութպա՛ն, վաճառակա՛ն, սեղանաւո՛ր... եւն., եւն., եւն., եւն., (դեռ կրնայ շարունակուիլ)։

Վռնտուելու կանխազգացումը ունեցող մէկու մը անհամարձակ քայլերովը եւ գողութիւն մը ընելու գացող մը նման՝ կամացուկ մը կը բանայ դուռը.— Ճը՛ռռռռթ։

Դուռին հետ մէկտեղ իր հոգին ալ կ՚ընէ.— Ճը՛ռռռթ։

—Էֆէնտի՛ն, կը հարցնէ դողդոջուն ձայնով մը և իր սորված ամէնէն կենցաղագիտական շեշտովը։

—Նա՛, հո՛ն է, կը պատասխանէ պաշտօնեայ մը, որ... հայ վարժապետի մը չափ անկիրթ կ՚ըլլայ ընդհանրապէս։ (Բացառութիւններ... Մնացածը գիտէ՛ք։)

—Ի՞նչ է ան, կը հարցնէ անդիէն վարպետը՝ կարծելով թէ յաճախորդ մըն է եկողը, բայց երբ կը տեսնէ նորեկին երեւոյթը, ինքնիրենը հայհոյանք մը կը մռլտայ։

(Այս հայհոյանքը մէկուսի ըլլալուն համար, թէեւ ո՛չ ոք կ՚իմանայ, սակայն ամէն մարդ կը գուշակէ։)

—Գործ փնտռող պարոնը յարգանքով գլխարկը կը հանէ։

Սակայն, եթէ Տքդ. Նալբանդի ընթերցողներէն է, պէտք է գիտնայ թէ գլխարկը հանելով՝ գլխարկին տակ գտնուած միքրոպներուն դուրս ելլելուն ու տարածուելուն պատճառ կ՚ըլլայ, որով անշուշտ... գլխարկը չի հաներ։

Մինչեւ ոտքերուն ծայրը չանթահարուած՝ նայուածքներէն այն պատկառելի անձին, որուն քով մտնելու խնդրանքը պիտի մատուցանէ, գործ փնտռող պարոնը կ՚երկնցնէ անոր իր յանձնարարագիրը ինքնիրենը, ըսելով,

—Հիմա խաֆայիս բան մը պիտի իջեցնէ։

Բայց, — ո՛վ հրաշք, — մարդը իր խաֆային ոչի՛նչ կ՚իջեցնէ, այլ կը պատասխանէ.

—Ջանա՛կս, հիմակուհիմա մարդու պէտք չունիմ. երբ պէտք ունենամ, ես քեզի իմաց կուտամ. համբերէ՛։

Ու կը համբերէ՛. (մէ՛կ)։

Ու կը համբերէ՛. (երկո՛ւ)։

Ու կը համբերէ՛. (երե՛ք)։

(Ծանօթութիւն. — Վաճառականական լեզուով «Դուն գնա՛ ես քեզի իմաց կուտամ»ը՝ այն élastique բացատրութիւնն է, զոր վաճառականները կը գործածեն մէկու մը... վեց-գիրը դնելու համար։)

—Ծօ՛, մինչեւ ե՞րբ պօշը պիտի պտըտիս. ինքզինքիդ գործ մը չգըտնե՞ս, կը պօռան ծնողքը անդիէն։

Ու խեղճը կը փնտռէ՛, գիշեր ցորեկ գո՛րծ կը փնտռէ, բայց, գործ փնտռելու գործէն զատ գործ մը չի կրնար գտնել։

×

Սակայն, որովհետեւ ըսուած է թէ՝ կամքը կը յաղթէ ամէն բանի, ինչպէս աւելի կոթը՝ զոքանչներուն, օրին մէկը վերջապէս մէկուն քովը կը մտնէ 150 դրուշով։ (Ո՜հ, ի՜նչ երջանկութի՜ւն)։

Վեց ամիսէն, 150ը՝ 180 կ՚ըլլայ, եւ տարիէ մըն ալ՝ 200 (արտիքա։)։

Աւելորդ է ըսել թէ՝ պարոնը իր այս նիւթական յառաջդիմութենէն քաջալերուած և օրէ օր աւելի դրամ չահելու յոյսովը... հարուստ, «Աճեցէ՛ք եւ բազմացարո՛ւք»ի աստուածաբանական պատուէրին հետեւելու համար, կը կարգուի։ (Ո՜հ ի՜նչ ապուշութիւն)։

Սակայն, վարպետը որ իր պիւտճէին մէջ, իր պաշտօնէային ամսականին մաքսիմումը երկո՜ւ հարիւր դրուշ որոշած էր, հիմա զինքը կը ճամբէ՝ առնելու համար ուրիշ մը, որուն նորէն 150 ղշ. ամսական տալ կը սկսի։

Ու խեղճը կը սկսի գործ մը փնտռել...։

×

Ու կը փնտռէ՛ մինչեւ մեռա՛ծ օրը։

ու երբ մեռնիմ... չէ՛ տակ արքայութիւն կ'երթայ։

ԱՆՊԱՏՇԱՃՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ, ՈՐ ԿԱՆ, ԳԻՇԵՐ ՄԸ ԾԱՆՕԹԻՄԸ ՏՈՒՆԸ ՀԻՒՐ ՄՆԱԼՈՒ ՄԷՋ

Ձեզ պէտք որ համակարծիք ըլլաք ինծի անպատճառ, քանի որ... ես ձեզի համակարծիք չեմ։

Բայց, եթէ, ըստ իս, կա՛յ սոսկալի տանջանք մը, որուն կը նախընտրեմ Տարտարոսի բոլոր տանջանքները իրենց ամբողջ զանազան ու զարմանալի «բէքէրլէմեւա»ովը, ատ ալ՝ ուրիշին տունը գիշերը հիւր մնալն է, բա՛ն մը՝ որուն չեմ կրցած դեռ վարժուիլ թող հասակէս ի վեր, (ի տղայ տիոց, պէտք ըսէր Դուրգէն։)

Միամի՛տ նախապաշարում, ըսէք դուք թերեւս. սակայն՝ աս ա՛ս է։

Ա՛նչափ չեմ զգածուիր, երբ ըսուի ինծի.—Հիմա քեզի պիտի ծեծե՛նք։

Մինչդեռ ինծի համար նախատինքներուն ամէնէն մեծն է յայտարարել թէ՝—Սիրելի՛ս, այս գիշեր մեր տունը կեցիր։

Ո՛հ, չէ՛, Աստուծո՛յ սիրուն, չէ՛, խնդրե՛մ, գիշերը զիս ձեր տունը մի՛ հրաւիրէք։

Ապտակեցէ՛ք երեսս, հայհոյեցէ՛ք ինծի ու... օխտը—պորտիս, խածեցէ՛ք զիս, Զարմայրին եւ Բարդէն Վ.ի յօդուածները ծայրէ ծայր կարդացնել տուէք ինծի, պահանջեցէ՛ք որ յարատեւ ընթերցողը ըլլամ Մանուկեան Որդիին, սակայն, սաքբրի՛դ պաղնեմ (պայմանաւ որ նոր լուացուած ըլլան), մի՛ խնդրէք ինէ որ գիշերը ձեր տունը մնամ։

Ցորե՞կը. նորէն ի՛նչ որ է. բայց գիշե՞րը, ո՛հ, գիշե՛րը...։

Կը սիրեմ հաւատալ թէ՝ ձեր տունը իմ պոհէմի սենեակէս հազարապատիկ ճոխ է, ձեր անկողինները թաղնափետուրէ են, մինչ իմինս... իչամորթէ անգամ չէ, ձեր տախտակամածները աբուլեան թանկագին գորգերով են ծածկուած, որոնց վրայ մարդ անուշ փափուկ մը կը զգայ... թաղիք նստելու եւ դուք առտուն երբ նախաճաշ չա՛ս մը ազուոր բաներ կը ճաշակէք, մինչ ես կը գոհանամ.— Մանզումէի յօդուածները ճաշակելով։

Սակայն, կ'աղաչեմ, աս ամէնը թող ձե՛րը ըլլան, եւ թո՛յլ տուէք որ՝ դուք ձե՛ր անկողնին մէջ պառկիք, ես ալ իմինի՛ս մէջ։

Պատահած է որ, ամբողջ կեանքիս մէջ, մի միայն մէկ քանի հազուագիւտ անգամներ գիշերը բարեկամի կամ ազգականի տունը հիւր մնալու անքաւելի յանցանքը, աններելի մեղքը եւ մեծագոյն սրբապղծութիւնը գործեմ։

Ու քանի՛ կը յիշեմ, մազերս գլխուս վրայ կը տնկուին, պա՛ղ պա՛ղ քրտինքներ կը վազեն ճակատէս, մեռելական սարսուռներ կը սահին կռնակէս վար՝ գետնաքարշ սողուններու նման, եւ, ո՛հ, կ'երդնում իմ ամէնէն նուիրական բանիս՝ պատուո՛յս վրայ թէ՝ ասկէ ետքը պիտի գիշերեմ գուցէ բոլո՛ր գինետուններու անկիւնները, այլ ո՛չ երբէք բարեկամի մը թաղնափետուր անկողնին մէջ։

×

Անպատեհութիւնները որ կան,—ըսի,—գիշեր մը ուրիշի տունը հիւր մնալու մէջ...։

Ու պիտի ապացուցանե՛մ։

×

—Այս գիշեր մեզի կեցի՛ր, կ'ըսէ ձեր բարեացակամ բարեկամը՝ ամբողջական կամ... կէս բերնով։

Կ'ենթադրեմ թէ կա՛մ վերջին շոգենաւը փախցուցած էք, կա՛մ պանդոկին ծախքը կ'ուզէք խնայել, (գի... խնայողութիւնն է մայր հարստութեան), եւ կամ վերջապէս՝ գիշեր մը ձեր բարեկամին անկողնին մէջ պառկելու փորձութեան տեղի տալով՝ կ'ընդունիք հրաւէրը։

Ամէն անգամուն՝ ինծի ա՛յսպէս եղած է եւ ամէ՛ն անգամուն ալ զղջացած եմ ա՛յնչափ, որչափ չէ՛ զղջացած նոյն իսկ Մարիամ Մագթաղինացի իր... անկողնին մէջ (մահուան)։

Գիշերային տանջանքներուդ ալֆան ու օմէկան կը սկսի ամէնէն առաջ իրիկուան ճաշով զոր պատրաստ ես ընել «ընտանեօք» որուն յարգելի անդամներէն ո՛չ մէկը կը ճանչնաս հաւանականաբար։

Եւ ի՛նչ աւելի ահաւոր, ի՛նչ աւելի ահեղ, քան ուրիշի մը տունը ճաշել։

(Ապահովաբար, դժոխքին տանջանքներուն կարգին մէջ ա՛ս ալ ըլլալու է։)

Թերեւս դուն մինչեւ այն ատեն վարժուած ես տաքերով ուտել եւ գլուխով խմել։

Այդ երիկունը պարտաւոր ես սակայն վարժութեանդ յաղթել եւ... ձեռքերով ուտել ու բերանով խմել։

Սեղանին վրայ երեք տեսակ կերակուր կայ, զորս... բոլոր նախկին նշանածներէս աւելի կ'ատեմ.—իշկեմպէ չօրպասին, միսով բռասան եւ պամեայը մը։

Անօթի՛ կը մեռնիմ, բայց սանկ բերանս չեմ դներ։

Ու կ'ուզէ՞ք մի որ պարոն պապասւորը մէկիկ մէկիկ սեղանին վրայ բերէ... իշկեմպէ չօրպասի, միսով բռասան եւ պամեայը մը։

Ու երբ այս տանջանքներու ազդպեղը՝ պէտք է ջանաս նաեւ «հաճելի խօսակցութիւն» մը ունենալ սեղանակիցներուդ հետ, որպէս զի... կերցուցածնուն համար չմեղքնան։

Յետոյ կուգայ տանջանքներո՛ւն «տանգլիսը», արհաւիրքնե՛րուն սարսափելագոյնը, չարչարանքներո՛ւ չարչարելագոյնը, այսինքն... անկողինը ուր պիտի պառկիս։

Չեմ գիտեր թէ դուք ինչո՞ր էք, բայց, իմ մասիս, ի՛մ անկողինէս զատ ո՛չ մէկուն անկողնին մէջ կրնամ պառկիլ։

Եթէ երկիրը քսանչորս ժամուան մէջ արեւուն չուրջը կը դառնայ, ես ալ մինչեւ առտու... անկողնիս մէջ կը դառնամ։

Գլխուս բարձերը չալկած՝ յաջորդաբար՝ անկողնիս հիւսիսային, հարաւային, արեւելեան ու արեւմտեան կողմերը անդադար կը պտըտիմ, այս կերպով աշխարհիս չորս անկիւններէն դէպի ինծի կանչելով քունը, որ, ուրիշի մը անկողնին մէջ, նոյն գիշերուան համար, ինծի հետ ոխ է ժամադրութիւն տուած չըլլալով՝ բնականաբար չի գար։

Անկողնաբնակ չարաճճի անդութ կենդանիները, իրենց անծանօթ մարմնի մը, կատաղօրէն վրադ կը յարձակին՝ խածնելու համար չորս դիդ, անեղապատ տակառի մը մէջ պառկած ըլլալու անուշ զգայնութիւնը տալով քեզի։

Գիշերուան ճիշդ մէջտեղը կը ծարաւնաս կը հեծես.— Ծարաւի եմ։

Ու որովհետեւ ո՛չ ոք կայ հրամանիդ պատրաստ, կը պարտաւորուիս անձամբ անկողնէդ վար իջնել՝ մութին մէջ չիչով ջուրը փնտռելու համար։

Նախ՝ կը սկսիս փնտռել լուցկիով մոմը, եւ սենեակիդ խաւարին մէջ, քանի մը աթոռ եւ քանի մը վազօ վար ձգելէ ետք, վերջապէս... չես գտներ։

Յետոյ՝ կը սկսիս սենեակիդ մէջ վարարիկով չափլիկով դառնալ... «գլուխ ջրոյ»ն ընելու համար։

Ու որովհետեւ անեցիները հաւանականաբար մոռցած կ'ըլլան չիչով ջուրը դնելու, ա՛ս ալ չես գտներ, եւ համակերպած անկողին կը վերադառնաս՝ բերնիդ մէջ կլլելու համար թուք փրնտռելով։

Ու որովհետեւ գրուած է որ, այս գիշեր ոչի՛նչ պիտի գտնես, ո՛չ լուցկի, ո՛չ մոմ, ո՛չ չիչ, ո՛չ ալ ջուր, բնականաբար, ամենապարզ օրէնքով ... բերնիդ մէջ կլլելու թուք ալ չես կրնար գտնել։

Ո՛վ գիտէ, հաւանականաբար քիչ մը չատ խմուած գարեջուրին ազդեցութենէն՝ քիչ ետքը զօրաւոր փափաք մը կը զգաս... այդ փափաքդ պարպելու։

Վա՛յ չա՛ր սատանայ, վա՛յ անիծեց արմատ, ասիկա բնա՛ւ նկատի չէիր առած։

Արդեօք գործարանը տունին ո՞ր կողմն է.— mystère!

Ամբողջ բարեկամեցողութիւնդ ի մի հաւաքած՝ կը փորձես փափաքիդ դիմադրել։

Բայց, անկարելի՛ բան. Ուսերը կրնան Շաքռնցիններուն դիմադրել, սակայն ո՛չ ոք կրնայ այս փափաքին դիմադրել։

Տարտամ յոյսով մը անկողնիդ տակը կը նայիս։

Աւելո՛րդ ձանձրոյթ, խմելու ջուրին ամանը դնել մոռցող մարդիկ կրնա՞ն միթէ... թափուելիք ջուրին ամանը մտքերնէն անցընել։

Ու տեղատարափ մը հայհոյանքներու — կանոնաւոր ու անկանոն — կը սկսիս տեղացնել բարեկամիդ հասցէին, որ նոյն պահուն մչի՛կ մչի՛կ կը քնանայ՝ քու տանջանքներուդ անտարբեր։

—Ապուշ՛ կը, կը մռլտաս իրաւամբ, մարդ երբ մէկը իր տունը հրաւիրելու ըլլայ, իր տունին չորս կողմն ալ կը ցուցնէ անոր։ Միայն հրեշտակներն են որ խմածնին չեն պարպեր. արդեօք աս ապուշը զիս իչու հրեշտա՞կ կարծեց։

Ու գլխուդ եկածէն ա՛լ եւս չափազանց փորձառու, կ'որոշես ինքներենդ ու երբ ասկէ ետքը մէկը տունդ հրաւիրելու ըլլաս, ամէնէն առաջ անոր ցուցնես... տունին բոլոր ճեմիշները։

Բարեբաղդաբար, պառկած սենեակիդ պատուհանները փողոցի վրայ կը նային։

Ջնջող ակնարկ մը կը նետես պատուհանէն վար։

Ո՛չ ոք։

.........(Թաղըր շշշշշշուկ մը։)

Ո՛ւֆֆ... փա՛ռք Աստուծոյ։

Ու, փողոցի վրայ նայող պատուհաններուն՝ մարդուս կեանքին մէջ ունեցած օգտակար ու կարեւոր դերին վրայ խորհրդածելով՝ կը վերադառնաս անկողին, մէկ վայրկեանի մէջ հարիւր ոսկի չահած մարդու մը գոհունակութեամբ։

Արդեօք տանջանքներդ աւարտեցա՞ն.— Թո՛ւ լիցի։ Բարեկամիդ տունը գիշեր ատեն հիւր մնալը՝ կը կարծէք որ անա՛նկ չնչին պատիժներո՞վ կը փոխարինուի։

Եթէ ժամանակին քիչ մը մարդակազմութիւն կարդացած էք, պէտք է գիտնաք թէ յուզումները մարդուս աղիքներուն mécanismeը կը փութացնեն։

Ահա՛ թէ ինչո՛ւ կարգ մը բժիշկներ, փոխանակ իրենց հիւանդին չիչ մը Եանոս տալու, զանոնք... կը յուզեն։

Զէ՞ մի որ նո՛յնն է արդիւնքը։

Արդ, քիչ առաջ՝ դուն ալ յուզուեցար...

(Ահա՛ պատճառը)։

Որով հիմա՝

Ա՛յ, ա՛յ, ա՛յ...

(Ահա՛ արդիւնք)։

Գէշը հոն է որ սակայն փողոցի վրայ նայող պատուհանները այս պարագային չեն կրնար ո և է ծառայութիւն մը մատուցանել։

Ակնթարթի մը մէջ՝ գերբնական ուրումը կուտաս, եւ բանդալոնդ քաշելով՝ կամացո՛ւկ մը կը բանաս սենեակդ դուռը, որ բացուած ատեն ահագին աղմուկ մը կը հանէ, եւ, գիշերուան մթութեան մէջ, որս փնտռող կատուի մը պէս քիթդ վեր վեր կը քաշես, զգալու համար թէ նայի՛նք որ կողմէն կուգան անո՛ւշ բուրումները այն վայրին, ուր քեզի պիտի պարգեւէ գերագոյն երջանկութեան եթերային զգայնութիւնը։

Ներքին նախազգացում մը, — որ մարդս քիչ անգամ կը խաբէ, — կը պատուիրէ քեզի կանգ առնել դրան մը առջեւ, զոր բանալու համար կը սկսիս խառնշտկել։

— Թա՛, ո՞վ է հոն, ո՞վ է ինչ է, կը ձայնէ ներսէն տիկին մեծ մայրիկին խռպոտ ձայնը, որ անոր accord եղած ջութակի մը ձայնին կը նմանի։

—Ե՛ս եմ, ես, կը պատասխանես անշուշտ, ձեր այս գիշերուան հի՛ւրը։

—Մօ՛, փի՛ճ. բանդ գնա՛, ես քու գիտցած կնիկներէդ չեմ. հոս ի՛նչ կը փնտռես կոր։

Այս անակնկալ պատասխանին վրայ, զրաւ կը գտնեմ որ փորի ցաւդ պահ մը կ'անցնի՝ խնդալու սաստիկ պէտքիդ առջեւ։

—Բան մը չե՛մ ուզեր, տիկի՛ն, տե՛ղ մը կը փնտռեմ կոր. կը հասկընա՞ք... սա՛ ձե՛ր գիտցած տեղը։

—Կ'աղաչեմ, միսիւ՛, դուն ա՛լ չափը կ'անցընես կոր. ո՛ւր տեղն ո՛ւր այդ տեղը իմ գիտցած տեղս պիտի ըլլայ։

—Մի նեղանաք, տիկին, թո՛ղ իմ գիտցած տեղս ըլլայ, բայց, խնդրեմ, ժամ առաջ ըսէք, որովհետեւ կարծեմ այդ տեղը գտնելու պէտք չպիտի մնայ ա՛լ։

...Ու այս ամէնէն ետքը, գիշերային հիւրին կ'սպասէ առտուն ելլել լուացուելու տանջանքը։

Բնականաբար մարդ երբէք չերթար լուացուիլ գօլայը օծիքը դրած, փողկապը կապած եւ զգեստները հագած։

Խիստ ընկլիժէ վիճակով մըն է անշուշտ որ մէջտ դուրս կ'ելլէ իր ննջասենեակէն, ուր ամբողջ գիշերը... ննջելէ զատ ամէն բան ըրած է։

Աչքերուն եզերքները աղտոտութիւններով չրջապատուած, մազերը խառնաշփոթ, պեխերը բերնին մէջ մտած, այտերը ուռած, ֆանէլայէն թեւերը սօթթուած եւ ուսին վրայ կառսոններու նման՝ նետուած երեսի անձեռոցը։

Խոստովանեցէ՛ք որ բանաստեղծական ոչի՛նչ ունի այս պատկերը։

Երէկ մարդու մը զարթնո՛ւմը. quel horreur!

Աղջկան մը զարթնո՛ւմը, quel aurore!

Ու ահա՛ ննջասենեակէդ այս կերպով ելած ատենդ, մէյ մըն ալ կ'ուզես որ դէմդ ելլէ տունին gracieuse օրիորդը, զոր կը դարպասես լռելեայն։

Եւ Աստուա՛ծ իմ, ինտո՞ր կ'ուզես որ ա՛լ անկէ ետքը այդ աղջիկը քեզի ելլէ հանի։

×

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ.— Բարեկամի տունը գիշերը հիւր մի մնաք. (Թէ՛ ան գոհ կը մնայ եւ թէ դուք։)

Խօսակցութեան կտորուանք.

—Իմացա՞ր, հարցուց Արամ Մնակեան, որդի Մարտիրոս Մնակեանի։

—Ի՞նչ բան։

—Մեր Պարոնեանին ուղեղը հաւասարակշռութիւնը կորսնցուցեր է։

(Բնաբան)

Ապրի՛ս սիրելի Պարոնեան, ո՛վ իմ թանկագին բարեկամս։

Դուն որ կեանքիդ մէջ մինչեւ հիմա երբէք խելացի բան մը չէիր ըրած, կ'երեւի թէ այսօր քու խելքովդ խելացի բան մը ըրած ըլլալու համար, եկար գացիր... խելքդ կորսնցուցիր։

Պիտի հարցնես գուցէ.

—Ե՞րբ գտած էի խելքը, որպէս զի հիմակ ալ կորսնցնեմ։

...Ձեմ ուզեր բնաւ հեգնական տողեր ձօնել հասցէիդ, ինչպէս սովոր եմ ընել ամենալուրջ պարագաներու մէջ իսկ. ընդհակառա՛կը, կը փափաքիմ քու մասիդ գրել ա՛յնպիսի լալկան տողեր, որոնցմէ ճշմարիտ արցունքներ վար թափին չէթ առ չէթ։

—Մօ՛, երբ որ մեռնելու ըլլամ, վրաս դամբանական մը պիտի գրես, կը հրամայէիր ինծի Սելանիկ, ուր սենեակակից էինք միասին, կէս երկոտասանեակ տարիներ առաջ։

—Դուն անհոգ եղիր, կը պատասխանէի, մեռնիլը՝ քենէ, դամբանականը՝ ինէ։

×

—Ո՞վ կ'ըլլայ կոր աս Պարոնեանը, հարցնողներ ըլլան գուցէ՝ այս ցաւակցական անակնկալ տողերէս զարմացած։

Չէ՞ք ճանչնար Պարոնեանը։

Հի՛նդ փարայի թատրասիրութիւն չունիք ինծի համար։

Պարոնեա՛ն, Սիմո՛ն Պարոնեան, «Թաղական աղան»՝ ինտոր որ կ'անուանէինք զինքը՝ դերասանական շրջանակներու մէջ՝ իր չարտչուխին ու նազելաճեմ քալուածքին համար իրաւուցնէ՛ ալ թաղականի զաւակ, որ հայրիկին փարաները ուտելէ ետք, եկած էր իր սրտին վերջին մխիթարութիւնները փնտռել թատերական ասպարէզին խօլ զուարճութիւններուն ու վաղանցուկ փառքերուն մէջ։

Պարոնեա՛ն, Սիմո՛ն Պարոնեան, օսմանեան թատրոնին առաջին հիմնրէն մէկը, Պէնլեանի օբէրէթին փայլուն թատերախումբին գոռիսթներուն գլխաւորը, որ իր պաստ խորունկ ձայնովը՝ դէպի երկինք կը թացնէր գոռոցները, ա՛ն որ օսմանեան օբէրէթը պտտցուցած էր Պոլիսէն Իզմիր, Իզմիրէն Սելանիկ. Սելանիկէն Եգիպտոս։

—Եգիպտոսի մէջ ֆրանսական օբէրէթի խումբը մեր խօզալը տեսնելով՝ եկաւ մեզի շնորհաւորել, բասծ ատենը ինքզինքէն կ'ելլէր՝ իր հին փառքերուն քաղցր յիշատակովը օգտուած.— խե՛ղճ դերասան։

Պարոնեա՛ն, Սիմո՛ն Պարոնեան, Վարդովին pensionnaireը, Ֆասուլեաճեանին սիրելի դերասա՛նը, Մաղաքեանին ընկերը, Պարոնեան՝ Մնակեան խումբէն, որ Զազայի վերջին արարին լրագրավաճառներէն մէկը կը ներկայացնէր, Պարոնեան՝ Սիմօնե Մարիի մէջի Վեռեթի դերակատարը, Պարոնեան՝ որ Լէ Պուքկանեի մէջ զօռօն կ'աստուածացնէր, Պարոնեան՝ որ Զուհաճեանի նշանաւոր օբէրէթը խաղացած ատենը՝ աղջնաց ականջներէն մէկը կտրեց, Պարոնեան՝ որ Թրեանցին հետ գինովցած է եւ Աչամեանին հետ դեր խաղցած...

Ու դուք չէ՛ք ճանչնար Պարոնեանը, Սիմո՛ն Պարոնեանը։

Մե՛ղք ձեզի։

×

Դերասաններէ, որ ընդհանրապէս ո՛չ մէկը կը սիրէ, բացառաբար կը սիրէին զայն։

Թէեւ թատրոնական դերերու մէջ ընդհանրապէս անազնիւ մարդիկը կը ներկայացնէր, սակայն ի բնէ ազնուական դերասան մըն էր ան։

Իր միակ բարեկամը, սրտակիցը, սիրուհին, նշանածը... օղի՛ն, օղի՛ն ու օղի՛ն։

—Պարոնեա՛ն ինտո՞ր ես, հարցուելու ըլլար երբ իրեն, իր անփոփոխ պատասխանը կ'ըլլար.

—Կը խմե՛մ կոր։

—Ո՞ւր կ'երթաս կոր։

—Խմելու։

—Ո՞ւրկէ կ'ուգաս։

—Խմելէ։

—Երէկ ի՞նչ ըրիր։

—Խմեցի։

«Խմել» բային յաւիտենական խոնարհումն էր իր կեանքը։

Պ. տը լա Փալիս երբ կը քնանար՝ ուրեմն արթուն չէր։

Սիմոն Պարոնեան ալ երբ չէր խմեր՝ ուրեմն կը քնանար։

Սակայն, ո՛վ գիտէ, Պարոնեան թերեւս քունի մէջ ալ կը խմէր, որովհետեւ երբ արթննար, գինո՛վ էր նորէն։

Իրեն համար կեանքի ամէն պարագաները «խմել»ով կը բացատրուէին.— Օրինակի համար, կ'ըսէր. «Երէկ երբ կը խմէի», «Աս առտու նստած կը խմէի կոր», «անցեալ գիշեր մէյ մըն ալ խմած ատենս»...։

Խմե՛լ, ահա՛ կեանքը իրեն համար։

—Պարոնեա՛ն, ա՛յսչափ չատ մի՛ խմեր, կ'ըսէին բարեկամները։

—Ես գինովնալու համար է որ կը խմեմ, կը պատասխանէր անկեղծօրէն ու կ'աւելցնէր հոգիին խորերը դղրդեցնելով.— ա՜խխխ...։

Հոգիի կոտտացող ցաւ մը ունէր ան ալ, սրտի անբուժելի sերs մը, որ ո՛չ մէկուն կը յայտնէր, որպէս զի վրան չի խնդան.— խեղճ դերասան։

Ո՛վ գիտէ, գուցէ կին մը կը սիրէր գաղտուկ, գուցէ սիրոյդ մէջ յուսախաբ էր եղած, գուցէ ալ այդ կինը խաբած էր քեզի...։

Ու զայն մոռնալու համար բոլոր սանկ, խմեցիր, խմեցիր, խմեցիր...

Մե՛ղք որ Թաւշանճեան քու ժամանակդ չծնաւ։

Այն ատեն, ապահովաբար, Թաւշանճեան մրցանակին յօդուածները կարդալով՝ ալքոլը բերանդ չպիտի դնէիր եւ այսօր ալ խելքդ չպիտի թացնէիր։

Ցանցանքը Թաւշանճեանին քո՛ւնն է նորէն, որ ասկէ կէս դար առաջ չը ծնաւ։

Ու, սիրելի՛ս, ա՛յնչափ խմեցիր որ վերջապէս ալքոլը քեզի խենդեցուց.— ճակատագրական բան մըն էր այս։

Հիմա, ըստ իս, Թաւշանճեան իր մրցանակը ամբողջովին պէտք է քեզի նուիրէ՝ փոխանակ կարգ մը յօդուածագիրներուն ափը լեցնելու, քանի որ դուն անձնական պերճախօս օրինակով մը եւ անսցմէ աղէկ սովրեցուցիր մեզի թէ գինովութեան հետեւանքը յիմարանոց է։

Ու եթէ աս միջոցին կայ մէկը որ մեր ամէնքէն աւելի կը ցաւի, կուլա՛յ ու կ'ողբա՛յ եռեւէդ, ապահովաբար ո՛չ ես եմ, ո՛չ մայրիկդ, ո՛չ ալ ընկերներդ, այլ նորէն պարոն գինեպանը, որ... քանի մը հարիւր ղրուշ առնելիք ունի քենէ։

×

Դերասան էիր դուն, սիրելի՛ս, եւ ուշ կանուխ Ս. Փրկչի Հիւանդանոցին պանդոկը պիտի իջնէիր։

Այս չէ՛ որ բնաւ ընկերներուդ ցաւ կը պատճառէ։

Ամէն անոնք, որ գեղարուեստի կը ծառայեն տարտամ յոյսը ունին միշտ իրենց մէջ եռեւէդ գալու։

Բայց, Հիւանդանոցին մէջ կայ նաեւ «անկար ծերերու բաժին» մը, ինչո՞ւ հոն չգացիր եւ քայլերդ փութացուցիր դէպի հոն, ուր գացած էր Տիկին Աբուսեակ։

Արդեօք վերջին օրերուն grand jeune premierի դե՞րը կատարելու համար գացիր grande dameին քով։

Ինչ է կեանքը անտանելի
Անհամ ու սին

Այս երկու տողով սոսկալի խորհրդածութիւնը ընելէ ետք անշուշտ, Սղերդի քահանաներէն Տ. Կարապետ քահանայ, իր անդրանիկ կնկան մահուընէն մխիթարուելու համար, արտօնութիւն կը խնդրէ կրկին անգամ կարգուելու։

Բայց, աւա՛ղ, արտօնութիւնը, որուն կը սպասէին ա՛յնչափ անձկութեամբ տէրտէրը եւ պապայ երեցկինը — քանի որ ամէն հաւանականութիւն կը հաւաստէ թէ՝ հարկաւ տէրտէրը կարգուելու արտօնութիւն խնդրելէ առաջ, որոշած էր իր առնելիք կինը— կ'ուշանայ գալու։

(Հոս ընթերցողներուս կը թողում երեւակայել թէ ինտո՛ր յարգելի քահանան ամէն օր թղթաբերին կը սպասէր, հասկնալու համար որ արդեօք իրեն արտօնութիւն տալիք նամակը ե՛րբ պիտի գայ։ Քանի նամակը կ'ուշանայ, ա՛յնչափ ալ տէրտէրին սիրտը կը բաբախէ, որովհետեւ ստուգուած է թէ հիմակուան տէրտէրներուն ալ սիրտերը կը բաբախեն։)

Ու պատասխանը կը հասնի թէ... ո՛չ։

Թէ ի՛նչ կը զգայ խեղճ տէրտէրը։

Աստուած միայն գիտէ, մէյ մըն ալ ինք։

Մարդը ճիշդ սիրտէն կը վիրաւորուի, եւ երկարօրէն կը սկսի խորհիլ թէ՝ քահանայութենէ՞ն վազ անցնի թէ կնիկէն։

Եթէ տէրտէրութենէն վազ անցնի, երթա՛ք բարով հանգստութիւն, խաղաղութիւն եւ ծուլութիւն, երթա՛ք բարով նստած տեղդ դրամ վաստկիլ, երթա՛ք բարով բոլոր աղուոր կիները խոստովանցնել, երթա՛ք բարով ժամուցներ, երթա՛ք բարով պնակ պտըտցընելներ, երթա՛ք բարով սոսր անոր տունը փառաւոր ճաշերու հրաւէրներ, երթա՛ք բարով յարգանքներ ու պատիւներ, եւ բարի՛ո՜յս Աստուծոյ այն հրամանը որ կ'ըսէ.— «Ճակտիդ քրտինքովը պիտի ուտես։»

Իսկ եթէ կնիկէն վազ անցնի, այն ատեն երթա՛ք բարով նոյնպէս ընտանեկան բոյնի երջանկութիւն, երթա՛ք բարով ձմեռ ատեն տաք անկողին, երթա՛ք բարով չաբաթը անգամ մը ոտքին ջուրը տա՛ք տա՛ք պատրաստ գտնելու անհաւատալի գոհունակութիւնը, երթա՛ք բարով կնկանը հետ անուշ անուշ կռիւներ, երթա՛ք բարով առտուն արթնցած ատենը տաք սուրճը պատրաստ գտնելու անգին երանութիւնը, վերջապէս երթա՛ք բարով դեռ չատ մը բաներ, զորս ամէն կարգուող չատ լաւ գիտէ եւ որոնք երկար պիտի ըլլային յիշել։

Եթէ բանաստեղծը իր ամբողջ իմաստասիրական կարողութեամբը չկրցաւ որոշ պատասխան մը տալ իր նշանաւոր հարցումին՝ «լինե՞լ թէ չլինել», ինտո՞ր Սղերդի խեղճ տէրտէրը կրնար անմիջապէս իր որոշումը տալ այդ զոյգ մը հոգեբանական հարցումներուն «Ամուսնութի՞ւն թէ տէրտէրութիւն, ա՛յս իսկ է խնդիրը»։

Եթէ մէկը ընտրէ, պիտի ստիպուի միւսը ձգել...

Ա՛, եթէ կարելի ըլլար թէ՛ մէկը առնել եւ թէ՛ միւսը։

Ո՛ բարեհամբոյր տէր հայր, նստած տեղէս կ'երեւակայեմ վիճակդ եւ քեզի հետ մէկտեղ կը յուզուիմ. մի՛ ըսեր ուրեմն ասկէ ետքը թէ չունիս մէկը որ քեզի հասկնայ, ես կը հասկնա՛մ քեզ, եւ այնչափ աղէկ կը հասկնամ, որ բոլոր sերերս ձգեր, քեզմով կը զբաղիմ։

Ի՛նչ պայքարներ մղուեցան արդեօք միտքիդ մէջ, գոնէ մէկ անգամ ալ դո՛ւն ինծի խոստովանէ։

Մէկ կողմէ քու պաշտպան հրեշտակդ կը խրատէր քեզի.

—Կարպի՛ս, զաւակս, յաղթէ՛ փորձութեան եւ չարունակէ քահանայագործել։

Բայց, միւս կողմէ, սատանան, աւելի զօրաւոր չեչտով մը կը փափսար ականջիդ խողովակէն վար.

—Զգէ՛ տէրտէրութիւնը, կնիկ մը ա՛ռ քեզի։

Ու դուն պատասխանեցիր վերջապէս ասոր.

—Ետիս գնա՛, սատանա՛։

Ու կ'երեւայ թէ սատանան հնազանդեցաւ հրամանիդ, քանի որ կարդացինք թէ որոշումդ տուեր ես քահանայագործելու առանց կնկան։

...Բայց, խօսքը մէջերնիս, եթէ ես Կրօն. Ժողովին տեղը ըլլայի, կա՛մ բոլորովին քահանայագործութենէ կը զրկէի քեզ եւ կամ հրաման կուտայի քեզի երեց կնոջ երկրորդ տպագրութիւնը տպելու, որովհետեւ ո՞վ կ'ապահովցնէ մեզ թէ ատեն ատեն փորձիչ սատանան նորէն չպիտի փափսայ ականջդ.

—Կարպի՛ս, զաւա՛կս, կնիկ մը ա՛ռ։

Եւ նորէն ո՞վ կ'ապահովցնէ մեզ թէ՝ օրին մէկը դուն ալ անոր չպիտի պատասխանես.

—Առջեւէս անցի՛ր, սատանա՛։

×

Ամէն պարագայի մէջ սակայն, պաշտօ՛ քեզի, տէ՛ր հայր։

Առաքինութեան առաջին մրցանակին արժանի տիպար մարդ մը պէտք է ըլլաս դուն, որ անգամ մը կարգուելէդ ետք չե՛ս զզջացեր, եւ անգամ մըն ալ կ'ուզես կոր կարգուիլ։

Տեսակիդ մէջ հազուագիւտ ըլլալուդ համար կրնաս պարծենալ, Տէ՛ր Կարպիս։

Հիմակուան մարդիկը անգամ մը կ'ամուսնանան եւ տարիէ մը կը զղջան, մինչդեռ դուն փոխանակ զղջալու, անգամ մըն ալ կին առնելու համար հոգի կուտաս։

Մանրադէ՛պ մը, եթէ կը հաճիս։

Կը պատմուի թէ՝ օր մը, Ս. Պետրոս, արքայութեան դռնապանը, իր պաշտօնին գլուխը կեցած է եղեր։

Բոլոր հոգիները առջեւէն կ'անցնին։

—Կարգուա՞ծ ես թէ ամուրի, կը հարցնէ Ս. Պետրոս։

—Կարգուա՛ծ, կը պատասխանէ մեծ մասամբ։

—Ուրեմն, մտէ՛ք արքայութիւն, կը հրամայէ սրբազան դռնապանը։

Իսկ անոնց որ՝ «ամուրի՛» կը պատասխանեն, կը հրամայէ.

—Մտէ՛ք քաւարան։

Կուգայ ուրիշ մը։

—Կարգուա՞ծ ես, կը հարցնէ առաքեալը։

—Նոյն իսկ երկո՛ւ անգամ, կը պատասխանէ անհոգ պարծանքով մը, եւ կրկին անգամ արքայութիւն մտնելու իրաւունք ունենալուն համար երջանիկ։

—Մտի՛ր քաւարան, կը հրամայէ Ս. Պետրոս։

—Ինչո՞ւ քաւարան հայր. ես երկու անգամ կարգուած եմ, Տէ՛ր, կը բողոքէ միւսը։

—Ահա՛ ճիշդ ատոր համար քաւարանի արժանի ես դուն. միւս ընկերներդ՝ անգամ մը միայն կարգուեր են մեղքերը քաւեր են ամուսնութեան քաւարանին մէջ, մինչդեռ դուն մէյ մը կարգուեր եւ նորէն մէյ մըն ալ կարգուեր ես, որով ամուսնութենէդ հաճոյք ես զգացեր ուրեմն։ Դուն դեռ քաւարանի արժանի ես, զաւակս։

ՍՎԱՃԵԱՆԻՆ ՊՈՒՊՐԻԿՆԵՐԸ
ի նպաստ
ՄԵՐ ՁԱՓՐԱՍՏԻՆ

Այս գիշեր՝ Սկիւտար՝ Սվաճեանին Պուպրիկները նպաստ մը պիտի խաղան եղեր մեր Զափրաստին համար։

Ես պիտի երթամ։

Ձեզ տեսնել ուզողը թո՛ղ հրամմէ։

ԵՐՈՒԱՆԴ ԹՕԼԱՅԵԱՆ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ Ճ. ԳԱԶԱՐԵԱՆ